

UNHCR

United Nations High Commissioner for Refugees
Haut Commissariat des Nations Unies pour les réfugiés

Izplatīšana VISPĀRĪGI

HCR/GIP/13/10/Corr. 1. 12.novembris 2014.g.

Orīģināls: ANĢĻU VALODĀ

PAMATNOSTĀDNES PAR STARPTAUTISKO AIZSARDZĪBU NR. 10:

Bēgļa statusa pieprasījumi saistībā ar militāro dienestu 1951. gada Konvencijas 1.A panta 2. punkta un/vai 1967. gada Protokola par bēgļu statusu kontekstā

ANO Bēgļu aģentūra izdod šīs *Pamatnostādnēs* saskaņā ar savām pilnvarām, kas ir iekļautas Aģentūras statūtos, saistībā ar 1951. gada Konvencijas par bēgļu statusu 35. pantu un tās 1967. gada Protokola II pantu. Šīs *Pamatnostādnēs* papildina ANO Bēgļu aģentūras *Rokasgrāmatu par bēgļa statusa noteikšanas procedūrām saskaņā ar 1951. gada Konvenciju* (atkārtoti izdota 2011. gadā), un konkrēti tās ir lasāmas kopā ar ANO Bēgļu aģentūras *Pamatnostādnēm par starptautisko aizsardzību Nr. 6: Ar reliģiju pamatoti bēgļu pieprasījumi* un *Pamatnostādnēm par starptautisko aizsardzību Nr. 8: Bērnu patvēruma pieprasījumi*. Tās aizstāj ANO Bēgļu aģentūras *Pozīciju par noteiktiem izvairīšanās no iesaukuma veidiem* (1991).

Pamatnostādnēs, kas ir plašu konsultāciju rezultāts, sniedz juridiskas interpretācijas vadlīnijas valdībām, praktizējošiem juristiem, lēmumu pieņēmējiem un tiesu iestādēm, kā arī ANO Bēgļu aģentūras personālam, kas īsteno pilnvaras bēgļa statusa noteikšanā.

ANO Bēgļu aģentūras *Rokasgrāmata par bēgļa statusa noteikšanas procedūrām un kritērijiem un Pamatnostādnēs par starptautisko aizsardzību* ir pieejamas vietnē <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4f33c8d92.html>.

I. IEVADS

1. "Dezertieru un personu, kuras izvairās no militārā dienesta" situācija ir tieši apskatīta *ANO Bēgļu aģentūras Rokasgrāmatā par bēgļa statusa noteikšanas procedūrām un kritērijiem saskaņā ar 1951. gada Konvenciju un 1967. gada Protokolu par bēgļa statusu ("ANO Bēgļu aģentūras rokasgrāmata")*.¹ Kopš *ANO Bēgļu aģentūras rokasgrāmatas* publicēšanas ir notikusi ievērojama attīstība gan valstu praksē, gan starptautiskajās tiesībās noteiktajos ierobežojumos, kas tiek piemēroti militārajam dienestam. Ņemot vērā šos notikumus, kā arī atšķirības jurisprudencē, ANO Bēgļu aģentūra izdod šīs *Pamatnostādnēs*, lai veicinātu konsekventu un principiālu 1951. gada Konvencijas 1.A panta 2. punktā un/vai 1967. gada Protokola par bēgļa statusu sniegtās bēgļa definīcijas piemērošanu šādos gadījumos. Šajās *Pamatnostādnēs* ir aplūkota to personu situācija, kuras meklē starptautisku aizsardzību, lai izvairītos no iesaukšanas un dienesta valsts bruņotajos spēkos, kā arī no piespiedu iesaistīšanas nevalstiskajos bruņotajos grupējumos.

2. Šīs *Pamatnostādnēs* definē galvenos terminus (II daļa), kam seko pārskats par starptautiskajām tiesiskajām norisēm saistībā ar militāro dienestu (III daļa). IV daļā ir aplūkoti bēgļu noteikšanas kritēriji, kas attiecas uz lūgumiem saistībā ar militāro dienestu. V daļā ir aplūkoti procesuālie un pierādīšanas jautājumi. *Pamatnostādnēs* galvenā uzmanība ir pievērsta bēgļa definīcijas "iekļaušanas" komponentu interpretācijai. Izslēgšanas apsvērumi netiek apskatīti, lai gan šādos gadījumos tie var būt problemātiski, un tie būs pienācīgi jāizvērtē.² Turklāt šajās *Pamatnostādnēs* nav aplūkoti jautājumi saistībā ar patvēruma civilā un humanitārā rakstura saglabāšanu, lai gan tie bieži ir saistīti ar šādiem pieprasījumiem.³

II. TERMINOLOĢIJA

3. Šajās *Pamatnostādnēs* šie termini ir definēti šādi.

Alternatīvais dienests nozīmē dienestu sabiedrības interesēs, ko obligātā militārā dienesta valsts bruņotajos spēkos vietā veic personas, kurām pārliecības dēļ ir iebildumi pret militāro dienestu ("atteikušies pārliecības dēļ"). Alternatīvais dienests var izpausties kā civilais dienests ārpus bruņotajiem spēkiem vai ar kaujām nesaistīta loma armijā.⁴ Civilais dienests var iekļaut, piemēram, darbu valsts pārvaldītās veselības iestādēs vai brīvprātīgo darbu labdarības organizācijās gan pašmājās, gan ārvalstīs. Ar kaujām nesaistītais dienests armijā iekļautu tādus amatus kā pavāri vai administratīvie ierēdņi.

Atteikšanās no militārā dienesta pārliecības dēļ nozīmē iebilšanu pret šādu dienestu, kura "izriet no principiem un sirdsapziņas apsvērumiem, tostarp dziļas pārliecības, kas izriet no reliģiskiem, morāliem, ētiskiem, humāniem vai līdzīgiem motīviem".⁵ Šādi iebildumi neaprobežojas tikai ar **absolūtu atteikšanos** pārliecības dēļ (pacifisti), tas ir tie, kuri iebilst pret jebkādu bruņota spēka izmantošanu vai dalību visos karos. Tas iekļauj arī tos, kuri uzskata, ka "spēka lietošana dažos apstākļos ir attaisnojama, bet citos ne, un tāpēc šādos citos gadījumos ir jāiebilst" (**daļēji** vai **selektīvi iebildumi** pret militāro dienestu).⁶ Iebildumi pārliecības dēļ var rasties laika gaitā, līdz ar to brīvprātīgie kādā posmā var izvirzīt arī pretenzijas, kas pamatojas uz iebildumiem pārliecības dēļ, neatkarīgi no tā, vai tā ir absolūta vai daļēja.

¹ANO Bēgļu aģentūra, Rokasgrāmatā par bēgļa statusa noteikšanas procedūrām un kritērijiem saskaņā ar 1951. gada Konvenciju un 1967. gada Protokolu par bēgļa statusu (atkārtots izdevums, Ženēva, 2011) ("ANO Bēgļu aģentūras rokasgrāmata"), pieejama vietnē <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4f33c8d92.pdf>, 167.–174. punkts.

²Tā vietā ir sniegta atsauce uz ANO Bēgļu aģentūras Pamatnostādnēm par starptautisko aizsardzību Nr. 5: Izslēgšanas klauzulu piemērošana: 1951. gada Konvencijas par bēgļa statusu 1.F panta, HCR/GIP/03/05, 2003. gada 4. septembris, ("ANO Bēgļu aģentūras Izslēgšanas pamatnostādnēs"), pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3f5857684.html>.

³Skatīt Izpildkomitejas (ExCom) Secinājumu Nr. 94 (LII), 2002, par patvēruma civilo un humanitāro raksturu, (c)(vii) punkts.

⁴Papildus skatīt, piemēram, ANO Cilvēktiesību padomes Analītisko ziņojumu par atteikšanos no militārā dienesta pārliecības dēļ: Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstā komisāra cilvēktiesību jautājumos ziņojums, A/HRC/23/22, 2013. gada 3. jūnijs, pieejams: <http://www.refworld.org/docid/51b5c73c4.html>.

⁵Skatīt: ANO Cilvēktiesību komisija, Rezolūcija 1998/77, "Iebilšana pret militāro dienestu pārliecības dēļ", E/CN.4/RES/1998/77, 1998. gada 22. aprīlis, pieejama: <http://www.refworld.org/docid/3b00f0be10.html>. Komisiju 2006. gadā nomainīja ANO Cilvēktiesību padome.

⁶Skatīt: ANO iebilšana pret militāro dienestu pārliecības dēļ, E/CN.4/Sub.2/1983/30/Rev.1, 1985 (Eides (*Eide*) un Mubangas-Čipoyas (*Mubanga-Chipoya*) ziņojums), pieejams: <http://www.refworld.org/pdfid/5107cd132.pdf>, 21. punkts. Skatīt arī 128.–135. punktu par vajāšanu par iebilšanu pret konfliktiem pārliecības dēļ, kas pārkāpj cilvēka rīcības pamatnoteikumus.

Dezertēšana iekļauj dežūras vai posteņa pamešanu bez atļaujas vai pretošanos aicinājumam pildīt militāros pienākumus.⁷ Atkarībā no valsts tiesību aktiem par dezertieri noteiktos apstākļos var tikt uzskatīts pat tāds iesaukuma vecuma cilvēks, kurš ir pabeidzis valsts dienestu un ticis demobilizēts, bet joprojām tiek uzskatīts par pakļautu valsts dienestam. Dezertēšana var notikt saistībā ar policiju, žandarmēriju vai līdzvērtīgiem drošības dienestiem, un šis termins tiek lietots arī dezertieriem no nevalstiskiem bruņotiem grupējumiem. Dezertēšana var notikt pārliecības vai citu iemeslu dēļ.

Izvairīšanās no iesaukuma notiek, ja cilvēks neregistrējas vai nereaģē uz uzaicinājumu vai iesaukumu obligātajā militārajā dienestā. Izvairīšanās var notikt kā personas, kura izvairās, bēgšana uz ārzemēm vai cita starpā var būt saistīta ar iesaukuma dokumentu nodošanu atpakaļ militārajām iestādēm. Pēdējā gadījumā personu dažkārt var raksturot kā personu, kura pretojas iesaukumam, nevis izvairās no iesaukuma, lai gan šajās Pamatnostādnēs, lai aptvertu abus scenārijus, tiek izmantots termins "persona, kura izvairās no iesaukuma". Izvairīšanās no iesaukuma var būt arī preventīva tādā nozīmē, ka darbības var tikt veiktas, gaidot faktisko pieprasījumu reģistrēties vai pieteikties dienesta pienākumu pildīšanai. Izvairīšanās no iesaukuma rodas tikai tad, ja pastāv obligāta iesaistīšanās militārajā dienestā ("iesaukums"). Izvairīšanās no iesaukuma var notikt pārliecības vai citu iemeslu dēļ.

Piespiedu vervēšana ir termins, ko šajās Pamatnostādnēs izmanto, lai apzīmētu piespiedu, obligātu vai negribētu iesaistīšanu vai nu valsts bruņotajos spēkos, vai nevalstiskā bruņotā grupējumā.

Militārais dienests galvenokārt nozīmē dienestu valsts bruņotajos spēkos. Tas var notikt miera laikā vai bruņota konflikta laikā un var būt brīvprātīgs vai obligāts. Valsts obligāto militāro dienestu sauc arī par **karaklausību** jeb "iesaukumu". Ja persona brīvprātīgi iestājas valsts militārajā dienestā, to sauc par **iesaistīšanu**.

Rezervisti ir personas, kuras dienē valsts bruņoto spēku rezerves spēkos. Viņi netiek uzskatīti par aktīvā dienestā esošiem, taču viņiem ir jābūt pieejamiem, lai reaģētu uz jebkuru izsaukumu ārkārtas situācijā.

4. Ja obligātajam militārajam dienestam nav pieejamas alternatīvas, personas iebildumi pārliecības dēļ var izpausties kā izvairīšanās no iesaukuma vai dezertēšana. Tomēr izvairīšanās no iesaukuma vai dezertēšana nav sinonīms iebildumiem pārliecības dēļ, jo var būt cita motivācija, piemēram, bailes no militārā dienesta vai šāda dienesta apstākļiem. Iebildumi pārliecības dēļ, izvairīšanās no iesaukuma un dezertēšana var notikt miera laikā, kā arī bruņota konflikta laikā. Turklāt, lai gan iebildumi pārliecības dēļ un izvairīšanās/dezertēšana parasti rodas saistībā ar karaklausību, tas var notikt arī tad, ja sākotnējais lēmums pievienoties bruņotajiem spēkiem ir bijis brīvprātīgs vai pienākums iziet obligāto militāro dienestu sākotnēji ticis akceptēts.⁸

III. STARPTAUTISKĀS TIESĪBAS ATTIECĪBĀ UZ MILITĀRO DIENESTU

A. Valstu tiesības pieprasīt militāro dienestu

5. Valstīm ir tiesības uz paš aizsardzību gan saskaņā ar ANO Statūtiem, gan starptautiskajām paražu tiesībām.⁹ Valstis ir tiesīgas pieprasīt pilsoņiem pildīt militāro dienestu militāriem nolūkiem,¹⁰ un tas pats par sevi nepārkāpj indivīda tiesības.¹¹ Tas ir skaidri atzīts cilvēktiesību noteikumos, kas attiecas uz piespiedu darbu, piemēram, 1966. gada

⁷ Skatīt: Eiropas Cilvēktiesību tiesa, *Feti Demirtaş (Feti Demirtaş)* pret Turciju, Pieteikums Nr. 5260/07, 2012. gada 17. janvāris, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4ff5996d2.html>.

⁸ Skatīt, piemēram, ANO Cilvēktiesību komisijas Rezolūciju 1998/77, preambulas punkts, skatīt iepriekš 5. piezīmi.

⁹ ANO Statūtu 51. pants. Skatīt arī Starptautiskās tiesas lietu par militārajām un paramilitārajām aktivitātēm Nikaragvā un pret to (Nikaragva pret Amerikas Savienotajām Valstīm) (Būtība), 1986. gada 27. jūnijs, pieejams: <http://www.refworld.org/docid/4023a44d2.html>, 187.–201. punkts.

¹⁰ Tas neattiecas uz nepilsoņu iesaukšanu okupētajās teritorijās starptautiska bruņota konflikta kontekstā: skatīt 1949. gada Ženēvas konvencijas par civilpersonu aizsardzību kara laikā (Ženēvas IV konvencija) 51. pantu, kurā ir teikts, ka "okupācijas vara nedrīkst piespiest aizsargātās personas dienēt tās bruņotajos vai palīgspēkos." "Aizsargātās personas" šajā kontekstā nozīmē civiliedzīvotājus okupētajā teritorijā, kuri nav okupējušās valsts pilsoņi.

¹¹ ANO Cilvēktiesību komiteja (HRC) ir uz to norādījusi saistībā ar sūdzību par diskrimināciju (1966. gada Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām (ICCPR) 26. pants). Skatīt M. J. G. (vārds dzēsts) pret Nīderlandi, CCPR/C/32/D/267/1987, 1988. gada 24. marts, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/50b8eca22.pdf>, 3.2. punktu; līdzīgi skatīt agrāko lietu R. T. Z. (vārds dzēsts) pret Nīderlandi, CCPR/C/31/D/245/1987,

Starptautiskā pakta par pilsoniskajām un politiskajām tiesībām (ICCPR) 8. pantā.¹² Valstis var arī piemērot sodus personām, kuras dezertē vai izvairās no militārā dienesta, ja viņu dezertēšana vai izvairīšanās nav balstīta uz pamatotiem pārliecības apsvērumiem, ar noteikumu, ka šādi sodi un saistītās procedūras atbilst starptautiskajiem standartiem.¹³

6. Uz valsts tiesībām piespiest pilsoņus iziet militāro dienestu neattiecas citas starptautisko cilvēktiesību, kā arī starptautisko humanitāro un starptautisko krimināltiesību prasības (skatīt III.B un III.C daļu turpmāk). Kopumā, lai militārā vervēšana un dienests būtu attaisnojams, tam ir jāatbilst noteiktiem kritērijiem: jābūt likumā noteiktam, īstenotam tā, lai tas nebūtu patvaļīgs vai diskriminējošs, jauniesaukto funkciju un disciplīnas pamatā ir jābūt militārām vajadzībām un plāniem, un tam jābūt apstrīdamam tiesā.¹⁴

7. Nevalstisko bruņoto grupējumu stāvoklis atšķiras no valstu stāvokļa, jo tikai valstis var noteikt militāro iesaukumu. Starptautiskās tiesības nedod tiesības nevalstiskiem bruņotiem grupējumiem, neatkarīgi no tā, vai tie ir iespējami *de facto* varasiestādes noteiktā teritorijas daļā, vervēt obligātā vai piespiedu kārtā.

B. Tiesības atteikties no obligātā valsts militārā dienesta pārliecības dēļ

8. Tiesības atteikties no valsts militārā dienesta pārliecības dēļ ir atvasinātas tiesības, kuru pamatā ir Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 18. pantā un ICCPR 18. pantā iekļauto tiesību uz domas, apziņas un reliģijas brīvību interpretācija. Starptautiskā jurisprudence par šīm tiesībām attīstās. ANO Cilvēktiesību komitejas (HRC) judikatūra ir mainījusies no tiesību raksturošanas kā atvasinātām no tiesībām "paust" savu reliģiju vai pārliecību, un tādējādi uz tām attiecinot noteiktus 18. panta 3. punkta ierobežojumus,¹⁵ līdz to uzskatīšanai par tādām, kurās "ir iekļautas" pašas 18. panta 1. punktā paredzētās tiesības uz domas, apziņas un reliģijas brīvību.¹⁶ Šī ir būtiska izmaiņa, lai gan par to ir tikuši izteikti atsevišķi sakrītoši viedokļi.¹⁷ Saskaņā ar Cilvēktiesību komitejas teikto, tiesības tādējādi "dod indivīdam tiesības uz atbrīvojumu no obligātā militārā dienesta, ja tas nav savienojams ar personas reliģiju vai

1987. gada 5. novembris, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/50b8ed122.pdf>. Šie cilvēktiesību akti, konkrēti ICCPR, attiecas uz militārā dienestā esošajiem, kā arī civiliedzīvotājiem, kā HCR ir skaidri noteikusi lietā Vuolanne pret Somiju, CCPR/C/35/D/265/1987, 1989. gada 2. maijs, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/50b8ee372.pdf>.

¹² ICCPR 8. panta 3. punkta c) apakšpunkta ii) daļa atbrīvo no piespiedu vai obligātā darba aizlieguma (noteikts 8. panta 3. punkta a) apakšpunktā): "Jebkurš militāra rakstura dienests un valstīs, kurās tiek atzīti iebildumi pārliecības dēļ, jebkurš valsts dienests, kas saskaņā ar likumu tiek noteikts personām, kuras atsakās pārliecības dēļ." Turklāt 1930. gada Starptautiskās Darba organizācijas (SDO) Konvencijas Nr. 29 2. panta 2. punkta a) apakšpunkts atbrīvo no piespiedu vai obligātā darba aizlieguma (1. panta 1. punkts) "jebkuru darbu vai dienestu, kas ir veikts saskaņā ar obligātā militārā dienesta tiesību aktiem tīri militāra rakstura darbam". Atsauce uz "militārā dienesta tiesību aktiem" norāda, ka, lai atbrīvojums būtu spēkā, tam ir jābūt noteiktam likumā. Skatīt arī HRC lēmumus lietā Venjē (*Venier*) un Nikolā (*Nicholas*) pret Franciju, CCPR/C/69/D/690/1996, 2000. gada 1. augusts, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/50b8ec0c2.pdf>, un Fuāns (*Foin*) pret Franciju, CCPR/C/67/D/666/1995, 1999. gada 9. novembris, kur HRC norādīja, ka saskaņā ar ICCPR 8. pantu valstis var pieprasīt militāra rakstura dienestu, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4a3a3aebf.html>, 10.3. punkts.

¹³ Attiecībā uz procesu Eiropas Cilvēktiesību tiesās skatīt Savda pret Turciju, Pieteikums Nr. 42730/05, 2012. gada 12. jūnijs, pieejams: <http://www.refworld.org/docid/4fe9a9bb2.html>, skatīt arī Feti Demirtaşs pret Turciju, skatīt iepriekš 7. piezīmi.

¹⁴ Amerikas Cilvēktiesību komisija (IACHR), "Ceturtais ziņojums par cilvēktiesību situāciju Gvatemalā", OEA/Ser.L/V/II.83, dok. 16. red., 1993. gada 1. jūnijs, V nodaļa. Skatīt arī IACHR, Piče Kuka (*Piché Cuca*) pret Gvatemalu, ziņojums Nr. 36/93, lieta 10.975, lēmums pēc būtības, 1993. gada 6. oktobris, kurā ir norādīts, ka iesaukšanas procesam ir jābūt apstrīdamam tiesā, pieejams: <http://www.refworld.org/docid/5020dd282.html>.

¹⁵ ICCPR 18. panta 3. punkts nosaka noteiktus ierobežojumus tiesībām paust savu reliģiju vai pārliecību, proti, "kas ir noteikti likumā un (...) nepieciešami, lai aizsargātu sabiedrisko drošību, kārtību, veselību vai morāli vai citu personu pamattiesības un pamatbrīvības". Papildu analīzi skatīt ANO Bēgļu aģentūras Pamatnostādnes par starptautisko aizsardzību Nr. 6: Uz reliģiju balstītas bēgļu prasības saskaņā ar 1951. gada Konvencijas 1. panta A daļas 2. punktu un/vai 1967. gada Protokolu par bēgļa statusu, HCR/GIP/04/06, 2004. gada 28. aprīlis ("ANO Bēgļu aģentūras Pamatnostādnes par uz reliģiju balstītām prasībām"), pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4090f9794.html>, 15. punkts. Turklāt atšķirībā no citām Pakta paredzētajām tiesībām ierobežojumi valsts drošības apsvērumu dēļ vispār nav pieļaujami. Kā atzīmēja Cilvēktiesību komiteja, "... šādi ierobežojumi nedrīkst pasliktināt attiecīgo tiesību būtību." Skatīt: Cilvēktiesību komiteja, Jūns (*Yoon*) un Čojs (*Choi*) pret Korejas Republiku, CCPR/C/88/D/1321-1322/2004, 2007. gada 23. janvāris, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/48abd57dd.html>, 8.3. punkts, un Jūmins Džungs (*Eu-min Jung*) un citi pret Korejas Republiku, CCPR/C/98/D/1593-1603/2007, 2010. gada 30. aprīlis, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4c19e0322.html>, 7.4. punkts.

¹⁶ Skatīt: Cilvēktiesību komiteja, Mins Kju Džongs (*Min-Kyu Jeong*) un citi pret Korejas Republiku, CCPR/C/101/D/1642-1741/2007, 2011. gada 27. aprīlis, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4ff59b332.html>, 7.3.–7.4. punkts; Atasojis (*Atasoy*) un Sarkuts (*Sarkut*) pret Turciju, CCPR/C/104/D/1853-1854/2008, 2012. gada 19. jūnijs, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4ff5b14c2.html>, 10.4.–10.5. punkts, un Džongnams Kims (*Jong-nam Kim*) un citi pret Korejas Republiku, CCPR/C/106/D/1786-2008/1, 2013. gada 1. februāris, pieejams: <http://www.refworld.org/docid/532a9f1a4.html>, 7.4.–7.5. punkts.

¹⁷ Skatīt: Komitejas locekļa Džeralda Noimana (*Gerald L. Neuman*) individuālais viedoklis kopā ar locekļiem Judži Ivasavu (*Yuji Iwasawa*), Maiklu O'Flaertiju (*Michael O'Flaherty*) un Valteru Kīlinu (*Walter Kaelin*) (piekrītot), Atasojis un Sarkuts pret Turciju, turpat.

pārliecību. Tiesības nedrīkst tikt aizskartas ar piespiešanu.”¹⁸ Cilvēktiesību komiteja ir arī precizējusi, ka “valsts, ja tā vēlas, var piespiest personu, kura iebilst, iziet civilu alternatīvu militārajam dienestam ārpus militārās jomas un neatrodoties militārā pakļautībā. Alternatīvajam dienestam nedrīkst būt sodīšanas rakstura. Tam ir jābūt reālam dienestam sabiedrībai un jābūt savienojamam ar cilvēktiesību ievērošanu.”¹⁹ Pat savā agrākajā judikatūrā, kur Cilvēktiesību komiteja savus lēmumus pamatoja ar tiesībām paust savu reliģiju vai pārliecību (sniegts 18. panta 3. punktā, lasot to kopā ar ICCPR 18. panta 1. punktu), valstij bija jāpierāda, kāpēc šāds ierobežojums bija “nepieciešams”, ņemot vērā, ka daudzām citām valstīm izdodas saskaņot indivīda intereses ar valsts interesēm, nodrošinot alternatīvo dienestu.²⁰

9. Tādējādi personas, kura iebilst pārliecības dēļ, tiesības saskaņā ar ICCPR 18. pantu tiks ievērotas, ja viņš vai viņa tiek i) atbrīvots no pienākuma veikt militāro dienestu vai ii) ir pieejams atbilstošs alternatīvais dienests. Novērtējot alternatīvā dienesta piemērotību, parasti tiek uzskatīts, ka tam ir jābūt savienojamam ar iebilduma pārliecības dēļ iemesliem, ar kājām nesaistīta vai civila rakstura, sabiedrības interesēs un nav jābūt sodošam.²¹ Piemēram, civilais dienests civilajā pārvaldē būtu nepieciešams personām, kuras tieši iebilst pret jebkādu saistību ar armiju.²² Tomēr, ja iebildumi konkrēti ir pret personisku ieroču nēsāšanu, var būt piemērota iespēja pildīt militāro dienestu bez iesaistes kaujā. Daudzas valstis izvairās no grūtībām, kas rodas, kad ir jānovērtē iebildumu pārliecības dēļ patiesums, ļaujot personai brīvi izvēlēties militāro dienestu vai alternatīvo dienestu.²³ Dažās valstīs atteikšanās pārliecības dēļ tiek atzīta tikai noteiktām reliģiskām grupām. Tomēr, kā ir minēts iepriekš, tas neatbilstu tiesību uz domas, apziņas un reliģijas brīvību darbības jomai, nedz arī diskriminācijas aizliegumam.²⁴

10. Tiesības uz iebildumiem pārliecības dēļ ir atkārtoti apstiprinātas arī reģionālajos dokumentos vai nu tieši, vai ar interpretāciju,²⁵ kā arī dažādos starptautiskos standartu noteikšanas dokumentos.²⁶

¹⁸Mins Kjū Džongs un citi pret Korejas Republiku, 7.3. punkts; Atasojs un Sarkuts pret Turciju, 10.4. punkts, un Džongnams Kims un citi pret Korejas Republiku, 7.4. punkts, skatīt iepriekš 16. piezīmi.

¹⁹Turpat.

²⁰Skatīt Jūns un Čojs pret Korejas Republiku, 8.4. punkts, un Jūmins Džungs un citi pret Korejas Republiku, 7.4. punkts, skatīt arī iepriekš 15. piezīmi.

²¹ANO Cilvēktiesību komisijas Rezolūcija 1998/77, 4. punkts, skatīt iepriekš 5. piezīmi. Skatīt arī iepriekš 18. piezīmi.

²²Skatīt Mins Kjū Džongs un citi pret Korejas Republiku, 7.3. punkts; Atasojs un Sarkuts pret Turciju, 10.4. punkts, un Džongnams Kims un citi pret Korejas Republiku, 7.4. punkts, skatīt iepriekš 16. piezīmi.

²³Vispārīgu pārskatu par valstu praksi skatīt Analītiskajā ziņojumā par atteikšanos no militārā dienesta pārliecības dēļ: Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstā komisāra cilvēktiesību jautājumos ziņojums, skatīt iepriekš 4. piezīmi. Skatīt arī: War Resisters' International, Pasauls aptauja par karaklausību un iebildumiem pret militāro dienestu pārliecības dēļ, pieejams: <http://www.wri-irg.org/co/rtba/index.html>. Attiecībā uz Eiropas valstīm skatīt arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu lietā Bajatjans (*Bayatyan*) pret Armēniju, Pieteikums Nr. 23459/03, 2011. gada 7. jūlijs, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4e254eff2.html>, 110. punkts.

²⁴Skatīt, piemēram, Cilvēktiesību komisijas vispārīgo komentāru Nr. 22: Tiesības uz domas, apziņas un reliģijas brīvību (18. pants), CCPR/C/21/Rev.1/Add.4, 1993. gada 30. jūlijs, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/453883fb22.pdf>, kurā ir teikts, ka “...nedrīkst būt nekādas atšķirības starp personām, kuras atsakās pārliecības dēļ, pamatojoties uz viņu konkrētās pārliecības raksturu...”, 11. punkts. Attiecībā uz valsts praksi atzīt iebildumus pārliecības dēļ pat tad, ja tas izriet no uzskatiem, kas nav saistīti ar noteiktām formālām reliģijām, skatīt Analītisko ziņojumu par atteikšanos no militārā dienesta pārliecības dēļ: Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstā komisāra cilvēktiesību jautājumos ziņojums, 12. punkts, skatīt iepriekš 4. piezīmi. Skatīt arī Brinkhofs (*Brinkhof*) pret Nīderlandi, CCPR/C/48/D/402/1990, 1993. gada 29. jūlijs, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4a3a3ae913.html>.

²⁵Tiesības uz iebildumiem pārliecības dēļ ir skaidri atzītas divos reģionālajos līgumos: 2000. gada Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 10. panta 2. punktā; 2005. gada Ibeijas-Amerikas konvencijas par jauniešu tiesībām 12. panta 3. punktā. Tiesības ir atvasinātas arī no tiesībām uz domas, apziņas un reliģijas brīvību reģionālajos cilvēktiesību līgumos, un tās par tādām ir atzinusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa (skatīt Bajatjans pret Armēniju, 110. punkts, 28. piezīme iepriekš, tam seko Feti Demirtaşs pret Turciju, skatīt iepriekš 7. piezīmi, Savda pret Turciju, skatīt iepriekš 13. piezīmi, un Tarhans (*Tarhan*) pret Turciju, pieteikums Nr. 9078/06, 2012. gada 17. jūlijs, pieejams:

<http://www.refworld.org/docid/51262a732.html>), un IACHR (skatīt Kristians Daniels Sahli-Vera (*Cristián Daniel Sahli Vera*) un citi pret Čīli, lieta 12.219, ziņojums Nr. 43/05, 2005. gada 10. marts, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4ff59edc2.pdf>; skatīt arī mierizlīgumu lietā Alfredo Diass-Bustoss (*Alfredo Diaz Bustos*) pret Bolīviju, lieta 14/04, ziņojums Nr. 97/05, 2005. gada 27. oktobris, pieejams:

<http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4ff59fbc2.pdf>, 19. punkts). Skatīt arī: IACHR, 1997. gada ziņojums, VII nodaļa: 10. ieteikums, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/50b8bd162.html>; Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas Ieteikums 1518 (2001) par tiesību izmantošanu pārliecības dēļ atteikties no militārā dienesta Eiropas Padomes dalībvalstīs, 2001. gada 23. maijs, pieejams:

<http://www.unhcr.org/refworld/docid/5107cf8f2.html>; Eiropas Padomes Ministru komiteja, Ieteikums Nr. R (87) 8, 1987. gada 9. aprīlis, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/5069778e2.html>; un Eiropas Padomes Ministru komiteja, Ieteikums CM/Rec (2010) 4 par bruņotajos spēkos dienājo cilvēktiesībām, 2010. gada 24. februāris, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/506979172.html>.

²⁶Skatīt ANO Ģenerālās asamblejas rezolūciju 33/165, 1978. gads, par to personu statusu, kuras atsakās dienēt militārajās vai policijas spēkos, kas tiek izmantoti aparteīda īstenošanai, pieejams: <http://www.refworld.org/docid/3b00f1ae28.html>. Skatīt Cilvēktiesību komisijas Vispārīgo komentāru Nr. 22: Tiesības uz domas, apziņas un reliģijas brīvību (18. pants)

11. punktā, skatīt 24. piezīmi iepriekš, kā arī Cilvēktiesību komitejas noslēguma apsvērumus par Ukrainu, CCPR/CO/73/UKR, 2001. gada 12. novembris, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3cbbeb1c4.html>, 20. punkts, un apsvērumus par Kirgizstānu, CCPR/CO/69/KGZ,

11. Tiesības uz iebildumiem pārliecības dēļ attiecas uz absolūtiem, daļējiem vai selektīviem iebildumiem (skatīt II);²⁷ brīvprātīgajiem, kā arī iesaukamajiem pirms un pēc iestāšanās bruņotajos spēkos; miera laikā un bruņota konflikta laikā.²⁸ Tas iekļauj iebildumus pret militāro dienestu morālu, ētisku, humānu vai līdzīgu iemeslu dēļ.²⁹

C. Nepilngadīgo vervēšanas un daļības karadarbībā aizliegums

12. Ir skaidri noteikti aizsardzības pasākumi, lai nepieļautu bērnu pakļaušanu militārajam dienestam.³⁰ Visa iesaukšana (gan obligātā, gan brīvprātīgā) valsts bruņotajos spēkos un daļība karadarbībā³¹ personām, kuras ir jaunākas nekā 15 gadus, ir aizliegta saskaņā ar starptautisko līgumu tiesībām.³² Šāda iesaukšana ir pielīdzināma kara noziegumam.³³ Neatkarīgi no tā, vai to veic valdības vai nevalstiski bruņoti grupējumi, personu, kuras ir jaunākas nekā 18 gadu, obligāta iesaukšana ir aizliegta arī saskaņā ar 1989. gada Bērnu tiesību konvencijas (CRC) 2000. gada Fakultatīvo protokolu par bērnu iesaistīšanu bruņotā konfliktā ("CRC fakultatīvais protokols").³⁴ Līdzīgs ierobežojums ir 1999. gada Starptautiskās Darba organizācijas konvencijā par sliktākajām bērnu darba formām.³⁵ CRC 2000. gada Fakultatīvais protokols nosaka valstīm "veikt visus iespējamus pasākumus", lai nepieļautu, ka bērni, kuri ir jaunāki nekā 18 gadus, "tieši piedalās karadarbībā" neatkarīgi no tā, vai tie ir tās bruņoto spēku vai citu bruņotu grupējumu locekļi, un tieši aizliedz bērnu, kuri ir jaunāki nekā 18 gadu, jebkādu brīvprātīgu vervēšanu nevalstiskos bruņotos grupējumos.³⁶ Lai gan brīvprātīga 16 gadus sasniegušu un vecāku bērnu uzņemšana valsts bruņotajos spēkos ir atļauta, valstij ir pienākums ieviest drošības pasākumus, lai cita starpā nodrošinātu, ka šāda vervēšana ir patiesi

2000. gada 24. jūlijs, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/507572ef2.html>, 18. punkts. Bijusī ANO Cilvēktiesību komisija arī apstiprināja, ka tiesības uz iebildumiem pārliecības dēļ izriet no tiesībām uz domas, apziņas un reliģijas brīvību (ANO Cilvēktiesību komisijas rezolūcija iebildumi pret militāro dienestu pārliecības dēļ, E/CN.4/RES/1989/59, 1989. gada 8. marts, pieejams:

<http://www.unhcr.org/refworld/docid/3b00f0b24.html>, pastiprināts un attīstīts

rezolūcijās E/CN.4/RES/1993/84, 1993. gada 10. marts, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3b00f1228c.html>;

E/CN.4/RES/1995/83, 1995. gada 8. marts, pieejams:

<http://www.unhcr.org/refworld/docid/3b00f0d220.html>; E/CN.4/RES/1998/77, skatīt 5. piezīmi iepriekš, E/CN.4/RES/2000/34, 2000. gada 20.

aprīlis, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3b00efa128.html>; E/CN.4/RES/2002/45, 2002. gada 23. aprīlis, pieejams:

<http://www.unhcr.org/refworld/docid/5107c76c2.html>;

un E/CN.4/RES/2004/35, 2004. gada 19. aprīlis, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/415be85e4.html>). Tās pēctece ANO

Cilvēktiesību padome ir apstiprinājusi šo nostāju savā 2012. gada rezolūcijā par iebildumiem pārliecības dēļ (A/HRC/RES/20/2, 2012. gada 16.

jūlijs, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/501661d12.html>), un jaunākajā 2013. gada rezolūcijā (A/HRC/24/L.23, 2013. gada

23. septembris, pieejams: <http://www.refworld.org/docid/526e3e114.html>).

²⁷ Lai gan Cilvēktiesību komiteja nav apskatījusi daļēju vai selektīvu iebildumu pārliecības dēļ ne Vispārējā komentārā Nr. 22: Tiesības uz domas, apziņas un reliģijas brīvību (18. pants), skatīt 29. piezīmi iepriekš, ne savos nesenošajos lēmumos par individuālajām sūdzībām, vairākas valstis paredz nodrošinājumu personām ar selektīviem vai daļējiem

iebildumiem pārliecības dēļ. Skatīt, piemēram, Analītisko ziņojumu par atteikšanos no militārā dienesta pārliecības dēļ: Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstā komisāra cilvēktiesību jautājumos ziņojums, 47. punkts, skatīt iepriekš 4. piezīmi.

²⁸ Skatīt II daļu par terminoloģiju.

²⁹ Skatīt arī Savda pret Turciju, 96. punkts, skatīt iepriekš 13. piezīmi.

³⁰ Saistībā ar to skatīt ANO Drošības padomes Rezolūciju 1882 (2009) par bērniem un bruņotiem konfliktiem, S/RES/1882 (2009), 2009. gada 4. augusts, pieejama: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4a7bdb432.html>.

³¹ Tehniski starptautiskās humanitārās tiesības šajā ziņā nošķir nestarptautiskus bruņotus konfliktus un starptautiskus bruņotus konfliktus. Nestarptautiskā bruņotā konfliktā (1949. gada Ženēvas konvenciju II papildprotokola, kas attiecas uz nestarptautisku bruņotu konfliktu upuru aizsardzību, 4. panta 3. punkta c) apakšpunkts

("II papildprotokols") aizliegums attiecas uz izmantošanu karadarbībā. Starptautiskā bruņotā konfliktā (1949. gada Ženēvas konvenciju I papildprotokola, kas attiecas uz starptautisku bruņotu konfliktu [upuru] aizsardzību, 77. panta 2. punkts ("I papildprotokols")) tas ir ierobežots ar tiešu piedalīšanos karadarbībā. Bērnu tiesību konvencija

(CRC) pieņem šaurāku "tiešas piedalīšanās karadarbībā" standartu; skatīt CRC 38. panta 2. punktu.

³² I papildprotokola 77. panta 2. punkts; II papildprotokola 4. panta 3. punkta c) apakšpunkts; CRC 38. panta 2. punkts.

³³ Skatīt 1998. gada Starptautiskās Krimināltiesas statūtu ("SKT statūti") 8. panta 2. punkta b) apakšpunkta xxvii) daļu un 8. panta 2. punkta e) apakšpunkta vii) daļu, kur kā kara noziegumi ir uzskaitīti "bērnu līdz piecpadsmit gadu vecumam iesaukšana vai iesaistīšana nacionālajos bruņotajos spēkos vai to izmantošana, lai aktīvi piedalītos karadarbībā." Skatīt arī: Starptautiskā Krimināltiesas (SKT), situācija Kongo Demokrātajā Republikā lietā Prokurors pret Tomasu Lubangu Djilo (*Thomas Lubanga Dyilo*), ICC-01/04-01/06, 2012. gada 14. marts, pieejams:

<http://www.unhcr.org/refworld/docid/4f69a2db2.html>; Sjerraleones īpašā tiesa (SCSL), Prokurors pret Isu Hasanu Sesaju (*Issa Hasan Sesay*), Morisu Kalonu (*Morris Kallon*) un Augustīnu Gbao (*Augustine Gbao*) (RUF apsūdzētie) (Tiesas spriedums), lieta Nr. SCSL-04-15-T, 2009. gada 2. marts, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/49b102762.html>, 184. punktā (secinājums,

ka šādas vervēšanas aizliegums ir starptautiskās paražu tiesības). Sīkāks apraksts par to, kas ir kara noziegums nepilngadīgo vervēšanā, ir pieejams SCSL, Prokurors pret Čārlzu Gankaju Teiloru (*Charles Ghankay Taylor*), SCSL-03-01-T, 2012. gada 18. maijs, pieejams:

<http://www.unhcr.org/refworld/docid/50589aa92.html>.

³⁴ Bērnu tiesību konvencijas 2000. gada Fakultatīvā protokola par bērnu iesaistīšanu bruņotos konfliktos 2. un 4. pants.

³⁵ 1999. gada SDO konvencijas Nr. 182 par sliktākajiem bērnu darba veidiem 3. panta a) apakšpunkts.

³⁶ CRC 2000. gada Fakultatīvā protokola 1. un 4. pants.

brīvprātīga.³⁷ Neņemot vērā dažādos starptautiskajās tiesībās noteiktos vecuma ierobežojumus, ANO Bēgļu aģentūra uzskata, ka bērna, kurš ir jaunāks nekā 18 gadu, piespiedu iesaukšana un/vai tieša dalība karadarbībā valsts bruņotajos spēkos vai nevalstiskā bruņotā grupējumā ir pielīdzināma vajāšanai.³⁸ Arī reģionālie dokumenti iekļauj aizliegumus bērnu iesaukšanai un tiešai dalībai karadarbībā.³⁹

IV. BŪTĪBAS ANALĪZE

A. Pamatotas bailes no vajāšanas

13. Tas, ka ir pamatotas bailes no vajāšanas, ir atkarīgs no konkrētajiem lietas apstākļiem, tostarp pieteikuma iesniedzēja pagātnes, profila un pieredzes, ņemot vērā jaunāko informāciju par izcelsmes valsti.⁴⁰ Ir svarīgi ņemt vērā pieteikuma iesniedzēja personīgo pieredzi, kā arī citu līdzīgā situācijā esošu personu pieredzi, jo tā var liecināt, ka pastāv pamatota iespējamība, ka kaitējums, no kura baidās pieteikuma iesniedzējs, agrāk vai vēlāk īstenosies.⁴¹ Pirmā līmeņa jautājums, kas ir jāuzdod: Kādas būtu grūtās situācijas (sekas) pieteikuma iesniedzējam atgriešanas gadījumā? Otrā līmeņa jautājums: Vai šī grūtā situācija (vai sekas) atbilst vajāšanas sliekšnim? Pierādījuma standarts riska noteikšanai ir saprātīga iespējamība.⁴²

14. Vajāšana tiks konstatēta, ja pastāv apdraudējums personas dzīvībai vai brīvībai,⁴³ citu nopietnu cilvēktiesību pārkāpumu vai cita nopietna kaitējuma riski.⁴⁴ Piemēram, nesamērīgs vai patvaļīgs sods par atteikšanos dienēt valsts militārajā dienestā vai iesaistīties darbībā, kas ir pretrunā starptautiskajām tiesībām, piemēram, pārmērīgi ieslodzījuma termiņi vai miesassodi, būtu viens no vajāšanas veidiem. Citas cilvēktiesības, kas ir liktas uz spēles šādos pieprasījumos, iekļauj nediskriminēšanu un tiesības uz taisnīgu tiesu, kā arī spīdzināšanas vai necilvēcīgas apiešanās, piespiedu darba un paverdzināšanas/kalpināšanas aizliegumus.⁴⁵

15. Vērtējot vajāšanas risku, ir svarīgi ņemt vērā ne tikai tiešās sekas, ko rada atteikšanās pildīt militāro dienestu (piemēram, saukšana pie atbildības un sodīšana), bet arī jebkādas negatīvas netiešās sekas. Šādas netiešās sekas var radīt nemilitāri un nevalstiski dalībnieki, piemēram, fiziska vardarbība, smaga diskriminācija un/vai aizskaršana kopienā. Citas sodīšanas par izvairīšanos no iesaukuma vai dezertēšanu formas var būt redzamas arī citās situācijās, piemēram, tiesības iegūt īpašumā zemi, iestāties skolā vai universitātē vai piekļuves sociālajiem pakalpojumiem apturēšana.⁴⁶ Šāda veida kaitējums var kļūt par vajāšanu, ja tas pats par sevi ir pietiekami nopietns vai ja tas viss kopā radītu nopietnus ierobežojumus pieteikuma iesniedzējam izmantot cilvēka pamattiesības, padarot viņa dzīvi nepanesamu.

³⁷ CRC 2000. gada Fakultatīvā protokola 3. pants. Skatīt arī ANO Bēgļu aģentūras Pamatnostādnes par starptautisko aizsardzību Nr. 8, bērnu patvēruma pieprasījumi saskaņā ar 1951. gada Konvencijas un/vai 1967. gada Protokola par bēgļa statusu 1. panta A daļas 2. punktu un 1. panta F daļu, HCR/GIP/09/08, 2009. gada 22. decembris ("ANO Bēgļu aģentūras Pamatnostādnes par bērnu patvēruma pieprasījumiem"), pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4b2f4f6d2.html>, 22. punkts

³⁸ ANO Bēgļu aģentūras Pamatnostādnes par bērnu patvēruma pieprasījumiem, 21. punkts.

³⁹ Skatīt 1990. gada Āfrikas Hartas par bērnu tiesībām un labklājību 22. panta 2. punktu un 2005. gada Iberoamerikas konvencijas par jauniešu tiesībām 12. panta 3. punktu.

⁴⁰ ANO Bēgļu aģentūras Rokasgrāmata, 51.–53. punkts, skatīt iepriekš 1. piezīmi.

⁴¹ ANO Bēgļu aģentūras Rokasgrāmata, 42.–43. punkts, skatīt iepriekš 1. piezīmi, un ANO Bēgļu aģentūras Pamatnostādnes par uz reliģiju balstītiem pieprasījumiem, 14. punkts, skatīt iepriekš 15. piezīmi.

⁴² Skatīt: ANO Bēgļu aģentūra, Piezīme par pierādīšanas pienākumu un standartu, 1998. gada 16. decembris ("Piezīme par pierādīšanas pienākumu un standartu"), pieejams: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3338.html>, 10. punkts; ANO Bēgļu aģentūra, interpretējot 1951.

gada Konvencijas par bēgļu statusu 1. pantu, 2001. gada aprīlis,

("ANO Bēgļu aģentūra, interpretējot 1. pantu"), pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3b20a3914.html>, 16.–17. punkts.

⁴³ 1951. gada Konvencijas 33. panta 1. punkts.

⁴⁴ Skatīt: ANO Bēgļu aģentūras Rokasgrāmata 51.–53. punkts, skatīt iepriekš 1. piezīmi. Skatīt arī ANO Bēgļu aģentūras Pamatnostādnes par starptautisko aizsardzību Nr. 7: 1951. gada Konvencijas 1. panta A daļas 2. punkta un/vai 1967. gada Protokola par bēgļa statusa piemērošanu cilvēku tirdzniecības upuriem un cilvēku tirdzniecības riskam pakļautām personām, HCR/GIP/06/07, 2006. gada 7. aprīlis, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/443679fa4.html>,

14. punkts, un ANO Bēgļu aģentūras Rokasgrāmata, 54.–55. punkts, skatīt iepriekš 1. piezīmi.

⁴⁵ Skatīt, piemēram, IACHR, "Ceturtais ziņojums par cilvēktiesību situāciju Gvatemalā", OEA/Ser.L/V/II.83, Dok. 16. red., 1993. gada 1. jūnijs, V.

⁴⁶ Attiecībā uz atteikumu iestāties skolā vai universitātē skatīt, piemēram, ANO Bēgļu aģentūra, Atbilstības vadlīnijas patvēruma meklētāju no Eritrejas starptautiskās aizsardzības vajadzību novērtēšanai, 2009. gada aprīlis, pieejams: <http://www.refworld.org/docid/49de06122.html>, 13.

lpp.; attiecībā uz zemes īpašumtiesību apturēšanu un piekļuves liegšanu sabiedriskajiem pakalpojumiem skatīt, piemēram, ANO Bēgļu aģentūra, Atbilstības vadlīnijas patvēruma meklētāju no Eritrejas starptautiskās aizsardzības vajadzību novērtēšanai, 2011. gada 20. aprīlis, HCR/EG/ERT/11/01, pieejams: <http://www.refworld.org/docid/4d4fe0ec2.html>, attiecīgi 10. un 25. lpp.

16. Prasījumi saistībā ar militāro dienestu var rasties dažādās situācijās. Šajā sadaļā ir izklāstīti pieci izplatīti pasījumu veidi, lai gan tie daļēji pārklājas.

(i) Iebildumi pret valsts militāro dienestu pārliecības dēļ (pilnīgi vai daļēji atteikušās personas).

17. Novērtējot, kāda veida izturēšanās būtu pielīdzināma vajāšanai gadījumos, kad pieteikuma iesniedzējs ir persona, kura atsakās pārliecības dēļ (skatīt turpmāk V. A. par jautājumiem saistībā ar pieteikuma iesniedzēja notiesāšanas(-u) ticamību un patiesumu), galvenais jautājums ir par to, vai valsts tiesību akti par militāro dienestu adekvāti nodrošina personas, kuras ir atteikušās pārliecības dēļ, vai nu: i) atbrīvojot tās no militārā dienesta, vai ii) nodrošinot atbilstošu alternatīvo dienestu. Kā ir minēts iepriekš III daļā, valstis var likumīgi pieprasīt, lai pilsoņi pilda militāro vai alternatīvo dienestu. Tomēr, ja tas tiek darīts tādā veidā, kas neatbilst starptautisko tiesību standartiem, iesaukšana var būt vajāšana.

18. Valstīs, kur nav iespējams nedz atbrīvojums, nedz alternatīvais dienests, būs rūpīgi jāizvērtē sekas, kas ir radušās pieteikuma iesniedzējam. Piemēram, vajāšana rastos gadījumā, ja persona būtu spiesta uzņemties militāro dienestu vai piedalīties karadarbībā pret savu pārliecību, vai riskētu tikt pakļauta kriminālvajāšanai un nesamērīgam vai patvaļīgam sodam par atteikšanos to darīt. Turklāt vajāšanas sliekšni sasniegtu arī šādas apsūdzības un soda draudi, kas izdara spiedienu uz personām, kuras atsakās pārliecības dēļ, lai tās mainītu savu pārliecību, pārkāpjot viņu tiesības uz domas, apziņas vai pārliecības brīvību.⁴⁷

19. Vajāšanas sliekšnis netiktu sasniegts valstīs, kuras neparedz alternatīvo dienestu, bet kur vienīgās sekas ir teorētisks militārā dienesta risks, jo praksē iesaukšana netiek īstenota piespiedu kārtā vai no tās var izvairīties, maksājot administratīvo nodevu.⁴⁸ Līdzīgi, ja persona, kura izvairās no iesaukuma, tiek atbrīvota no militārā dienesta vai ja dezertierim tiek piedāvāts atbrīvojums ar godu, jautājums par vajāšanu nerastos, ja vien nepastāv citi faktori.

20. Ja alternatīvais dienests ir pieejams, taču tam ir sodīšanas raksturs un īstenošana, attiecīgā dienesta veida vai nesamērīgā ilguma dēļ jautājums par vajāšanu tomēr var būt aktuāls. Alternatīvā dienesta ilguma neatbilstība pati par sevi nebūs pietiekama, lai sasniegtu vajāšanas sliekšni. Ja, piemēram, alternatīvā dienesta ilgums pamatojas uz objektīviem un saprātīgiem kritērijiem, piemēram, konkrētā dienesta būtību vai vajadzību pēc īpašām mācībām, lai veiktu šo dienestu, vajāšana nerastos.⁴⁹ Tomēr, ja alternatīvais dienests ir tikai teorētisks, piemēram, tāpēc, ka attiecīgais tiesību akts nekad nav ticis ieviests, alternatīvā dienesta pieprasīšanas kārtība ir patvaļīga un/vai neregulēta, vai procedūra ir pieejama dažiem, bet ne visiem, ir jāveic papildu izpēte. Ja pieteikuma iesniedzējs nav izmantojis esošās procedūras, būtu svarīgi saprast iemeslus, kāpēc viņš to nedara. Ja tiek konstatēts, ka iemesli ir saistīti ar pamatotām bailēm tikt vajātam par publisku savas pārliecības paušanu, tas būtu jāņem vērā vispārējā analīzē.

(ii) Iebildumi pret militāro dienestu konflikta gadījumā, kas ir pretrunā ar cilvēka uzvedības pamatnoteikumiem

21. Bēgļu pieprasījumi saistībā ar militāro dienestu var tikt izteikti arī kā iebildumi pret (i) konkrētu bruņotu konfliktu vai (ii) karadarbības līdzekļiem un metodēm (konfliktā iesaistītās puses rīcību). Pirmais iebildums attiecas uz nelikumīgu spēka izmantošanu (*jus ad bellum*), bet otrais attiecas uz karadarbības līdzekļiem un metodēm, ko regulē starptautiskās humanitārās tiesības (*jus in bello*), kā arī starptautiskās cilvēktiesības un starptautiskās krimināltiesības.⁵⁰ Kopā šādi iebildumi attiecas uz piespiešanu piedalīties konflikta darbībās, kuras pieteikuma iesniedzējs uzskata par esošām pretrunā cilvēka rīcības pamatnoteikumiem.⁵¹ Šādi iebildumi var tikt izteikti kā

⁴⁷ Skatīt: ANO Cilvēktiesību komisija, Pilsoņu un politiskās tiesības, tostarp jautājums par spīdzināšanu un aizturēšanu: Patvaļīgas aizturēšanas darba grupas ziņojums, E/CN.4/2001/14, 2000. gada 20. decembris, ieteikums Nr. 2, pieejams: <http://www.refworld.org/docid/3b00f54d18.html>, 91.–94. punkts.

⁴⁸ Pārmērīgas administratīvās nodevas, kas ir paredzētas, lai atturētu no alternatīvā dienesta izvēlēšanās personas, kuras patiesi atsakās pārliecības dēļ, vai kuras tiek uzskatītas par sodošām, tiktu uzskatītas par diskriminējošām un kumulatīvi var sasniegt vajāšanas sliekšni.

⁴⁹ Skatīt Cilvēktiesību komitejas pieeju lietā Fuāns pret Franciju, skatīt iepriekš 12. piezīmi. Līdzīgi skatīt: Rišārs Maije (*Richard Maille*) pret Franciju, CCPR/C/69/D/689/1996, 2000. gada 31. jūlijs, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3f588efd3.html>, un Venjē un Nikolass pret Franciju, skatīt iepriekš 12. piezīmi.

⁵⁰ *Jus ad bellum* attiecas uz starptautiskajās tiesībās noteiktajiem ierobežojumiem attiecībā uz spēka lietošanu, savukārt *jus in bello* regulē bruņota konflikta pušu rīcību. Tradicionāli pēdējais attiecas uz starptautiskajām humanitārajām tiesībām, taču attiecīgie standarti ir arī piemērojamo starptautisko cilvēktiesību un starptautisko krimināltiesību noteikumos.

⁵¹ Skatīt: ANO Bēgļu aģentūras Rokasgrāmatas 170.–171. punkts, skatīt iepriekš 1. piezīmi. Attiecībā uz 171. punktu: “Ja tomēr militārās darbības veidu, ar kuru indivīds nevēlas

iebildumi, pamatojoties uz pārliecību, un kā tādi var tikt izskatīti kā "iebildumi pārliecības dēļ" (skatīt (i) iepriekš); tomēr tas ne vienmēr būs tā. Personas var, piemēram, iebilst pret dalību militārās aktivitātēs, jo uzskata, ka tas ir nepieciešams, lai ievērotu viņu militārās rīcības kodeksu, vai arī var atteikties iesaistīties darbībās, kas ir starptautisko humanitāro, krimināltiesību vai cilvēktiesību pārkāpums.

22. Tiesību iebilst šādu iemeslu dēļ un tiesību saņemt bēgļa statusu atzīšana atbilst loģikai, kas ir 1951. gada Konvencijas izslēgšanas klauzulu pamatā. 1.F panta a) un 1. F panta c) apakšpunkts izlēdz no aizsardzības personas, attiecībā uz kurām ir nopietni iemesli uzskatīt, ka tās ir izdarījušas noziegumus pret mieru, kara noziegumus vai noziegumus pret cilvēci vai ir vainojamas darbībās, kas ir pretrunā Apvienoto Nāciju Organizācijas mērķiem un principiem, un tāpēc tiek uzskatīts, ka tās nav pelnījušas starptautisko aizsardzību kā bēgļi. Starptautiskajās humanitārajās tiesībās un starptautiskajās krimināltiesībās noteiktais personu pienākums atturēties no noteiktām darbībām bruņota konflikta laikā tiku atspoguļots starptautiskajās bēgļu tiesībās attiecībā uz personām, kuras riskē tikt sodītas par atturēšanos no darbības, kas no tām ir sagaidāma saskaņā ar starptautiskajām tiesībām (skatīt 14. punktu). Saistībā ar to ir svarīgi atzīmēt, ka netiek pieļauta attaisnošanās ar augstākstāvošo rīkojumiem, kas ir acīmredzami nelikumīgi.⁵²

Iebildumi pret dalību nelikumīgā bruņotā konfliktā

23. Ja bruņots konflikts tiek uzskatīts par nelikumīgu saskaņā ar starptautiskajām tiesībām (pārkāpjot *jus ad bellum*), nav nepieciešams, lai pieteikuma iesniedzējam draudētu individuāla kriminālatbildība, ja viņš vai viņa piedalītos attiecīgajā konfliktā, drīzāk pieteikuma iesniedzējam būtu jāpierāda, ka viņa iebildumi ir patiesi un viņa iebildumu dēļ pastāv vajāšanas risks. Individuāla atbildība par agresijas noziegumu saskaņā ar starptautiskajām tiesībām izriet tikai personām, kuras attiecīgajā valstī atradās vadošā amatā.⁵³ Karavīri, kuri ir iestājušies pirms attiecīgā konflikta vai tā laikā, arī var iebilst, attīstoties viņu zināšanām vai uzskatiem par spēka lietošanas nelikumību.

24. Nosakot attiecīgā konflikta likumību, starptautiskās sabiedrības nosodījums ir spēcīgs pierādījums, taču tas nav būtisks, lai konstatētu, ka spēka lietošana ir pretrunā starptautiskajām tiesībām. Šādi paziņojumi ne vienmēr tiek izteikti, pat ja agresijas akts objektīvi ir noticis. Tādējādi nelikumības noteikšana attiecībā uz spēka lietošanu ir jāveic, piemērojot starptautisko tiesību noteikumus. Attiecīgās normas paredz valstu pienākumu atturēties no spēka draudiem vai izmantošanas pret citām valstīm, tiesības uz individuālo vai kolektīvo paš aizsardzību un atļauju izmantot spēku saskaņā ar ANO Drošības padomes pilnvarām miera un drošības uzturēšanai.⁵⁴

25. Ja tiek objektīvi novērtēts, ka konflikts nav nelikumīgs bruņots konflikts saskaņā ar starptautiskajām tiesībām, bēgļa pieprasījums parasti netiek apmierināts, ja vien nepastāv citi faktori. Tāpat, ja jautājums par bruņota konflikta likumību saskaņā ar starptautiskajām tiesībām vēl nav atrisināts, pieteikumu var novērtēt saskaņā ar (i) iepriekš kā atteikšanos pārliecības dēļ.

Iebildumi pret karadarbības līdzekļiem un metodēm (pušu rīcība)

26. Ja pieteikuma iesniedzējs iebilst pret bruņotā konfliktā izmantotajām metodēm un līdzekļiem (tas ir, vienas vai vairāku konfliktā iesaistīto pušu rīcību), ir jāizvērtē pamatota iespēja, ka persona tiks piespiesta piedalīties darbībās, kas pārkāpj starptautisko tiesību normas. Attiecīgie standarti ir pieejami, kā attiecīgi ir nepieciešams,

būt saistīts, starptautiskā sabiedrība nosoda kā esošu pretrunā cilvēka uzvedības pamatnoteikumiem, sods par dezertēšanu vai izvairīšanos no iesaukuma, ņemot vērā visas pārējās definīcijas prasības, pats par sevi var tikt uzskatīts par vajāšanu." Reģionālā līmenī skatīt arī: Eiropas Savienības Padome, Padomes Direktīva Nr. 2004/83/EK (2004. gada 29. aprīlis) par obligātajiem standartiem, lai kvalificētu trešo valstu valstspiederīgos vai bezvalstniekus kā bēgļus vai kā personas, kurām citādi ir nepieciešama starptautiskā aizsardzība, šādu personu statusu un piešķirtās aizsardzības saturu, OV/L 304/12, 2004. gada 30. septembris, pieejams:

<http://www.unhcr.org/refworld/docid/4157e75e4.html>. 9. panta 2. punkta e) apakšpunkts, kurā kā vajāšanas veids ir iekļauta: "apsūdzība vai sods par atteikšanos veikt militāro dienestu konflikta laikā, ja militārā dienesta veikšana iekļautu noziegumu vai tādu darbību izdarīšanu, uz ko attiecas 12. panta 2. punktā minētie izslēgšanas noteikumi."

⁵² Skatīt, piemēram, ICC statūtu 33. pantu, skatīt 33. piezīmi iepriekš.

⁵³ Skatīt, piemēram: Starptautiskā Krimināltiesība, Noziegumu elementi, ICC-ASP/1/3, 108, ANO Dok. PCNICC/2000/1/Add.2 (2000), 8.bis pants, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4ff5dd7d2.pdf>.

⁵⁴ Skatīt attiecīgi ANO statūtu 2. panta 4. punktu, 51. un 42. pantu. Skatīt arī ANO Ģenerālās asamblejas Deklarāciju par intervences un iejaukšanās valstu iekšējās lietās nepieņemamību, 1981. gada 9. decembris, A/RES/36/103, pieejama: <http://www.refworld.org/docid/3b00f478f.html>.

starptautiskajās humanitārajās tiesībās (*jus in bello*), starptautiskajās krimināltiesībās, kā arī starptautiskajās cilvēktiesībās.

27. Kara noziegumi un noziegumi pret cilvēci ir nopietni pārkāpumi, kas saskaņā ar starptautiskajām tiesībām (līgums vai paraža) paredz individuālu atbildību. Nosakot, kāda veida rīcība vai karadarbības metodes veido šādus noziegumus, ir jāņem vērā attīstība izpratnē par šādu noziegumu elementiem.⁵⁵ Turklāt, vērtējot to darbību veidus, kādus indivīds var tikt piespiests izdarīt bruņotā konfliktā, kumulatīvi var būt nozīmīgi arī citi starptautisko humanitāro tiesību pārkāpumi. Ir svarīgi paturēt prātā arī starptautisko cilvēktiesību nozīmi starptautisku vai nestarptautisku bruņotu konfliktu situācijās.

28. Noteikšana, vai pastāv pamatota iespējamība, ka indivīds būs spiests veikt darbības vai uzņemties atbildību par tādām darbībām, kas pārkāpj cilvēka uzvedības pamatnoteikumus, parasti ir atkarīga no attiecīgā konflikta vispārējās norises novērtējuma. Tādējādi nozīme būs tam, cik lielā mērā konfliktā notiek cilvēka uzvedības pamatnoteikumu pārkāpumi. Tomēr runa ir par risku būt spiestam iesaistīties darbībā(-s), nevis tikai apskatāmajā konfliktā, tāpēc ir jāpārbauda pieteikuma iesniedzēja individuālie apstākļi, paturot prātā lomu, kādā viņš vai viņa būs iesaistīts(-a).

29. Ja pieteikuma iesniedzējs iespējami ir izmantots tādā statusā, kas izslēdz risku piedalīties attiecīgajā(-s) darbībā(-s), piemēram, pozīcijā, kas nav saistīta ar kauju, teiksim, pavārs, vai ticis izmantots tikai loģistikas vai tehniskā atbalsta pienākumu veikšanai, apgalvojumi par vajāšanu, visticamāk, neradīsies, ja nepastāvēs papildu faktori. Papildu faktori var iekļaut saikni starp pieteikuma iesniedzēja loģistikas vai tehniskā atbalsta pienākumiem un tādu noziegumu izdarīšanas paredzamību (vai piedalīšanos tajos), kas pārkāpj starptautiskās humanitārās tiesības vai starptautiskās krimināltiesības. Turklāt pieteikuma iesniedzēja iebildumu iemesli, neatkarīgi no ar viņu darbību saistītu noziegumu izdarīšanas paredzamības vai nē, var būt pietiekami, lai viņu kvalificētu kā personu, kura iebilst pārliecības dēļ (skatīt (i) iepriekš).

30. Turpretim, ja pastāv pamatota iespējamība, ka persona nevarēs izvairīties no norīkošanas kaujinieka lomā, kas viņu pakļaus riskam veikt nelikumīgas darbības, viņa bailes no vajāšanas tiks uzskatītas par pamatotām (skatīt 14. punktu). Dažos gadījumos attiecīgais konflikts var būt tāds, kam parasti nav raksturīgi starptautisko tiesību pārkāpumi. Tomēr attiecīgā persona var būt tādas vienības loceklis, kuras īpašie pienākumi nozīmē, ka tā konkrēti ir vai, visticamāk, ir iesaistīta cilvēka uzvedības pamatnoteikumu pārkāpumos. Šādos apstākļos var būt pamatota iespējamība, ka attiecīgā persona būs spiesta izdarīt, piemēram, kara noziegumus vai noziegumus pret cilvēci. Ja ir pieejamas iespējas tikt atbrīvotam, pārceltam citā amatā (tostarp alternatīvajā dienestā) vai izmantot efektīvus līdzekļus pret vadītājiem vai militārpersonām, kuras tiks taisnīgi pārbaudītas un par to nesekos atriebība, vajāšanas jautājums neradīsies, ja vien nepastāv citi faktori.⁵⁶

(iii) Valsts militārā dienesta apstākļi

31. Gadījumos saistībā ar apstākļiem valsts bruņotajos spēkos persona nepārprotami nav bēglis, ja tās vienīgais dezertēšanas vai izvairīšanās iemesls ir vienkārša nepatika pret valsts militāro dienestu vai bailes no kaujas. Tomēr, ja valsts militārā dienesta nosacījumi ir tik skarbi, ka var izraisīt vajāšanu, rastos nepieciešamība pēc starptautiskās aizsardzības.⁵⁷ Tā tas būtu, piemēram, ja militārā dienesta noteikumi vai apstākļi ir pielīdzināmi spīdzināšanai vai

⁵⁵ Lai iegūtu pārskatu, skatīt ANO Bēgļu aģentūras 2003. gada 4. septembra pamatojuma piezīmi par izslēgšanu, kas ir pieejama: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3f5857d24.html>, 30.–32. punkts.

Kara noziegumu piemēri starptautiska bruņota konflikta kontekstā ir civiliedzīvotāju, karavīru, kuri dodas kaujā, vai karagūstekņu tīša nogalināšana, spīdzināšana, naidīgajai armijai piederošu personu nodevīga nogalināšana vai ievainošana, apzināta uzbrukumu vēršana pret civiliedzīvotājiem, izvarošana, bērnu, kuri ir jaunāki nekā piecpadsmit gadu, vervēšana bruņotajos spēkos vai viņu izmantošana aktīvai dalībai karadarbībā, kā arī ķīmisko ieroču lietošana. Nestarptautiskā bruņotā konfliktā kara noziegumi ir tīša uzbrukumu vēršana pret civiliedzīvotājiem, kaujas pretinieka nodevīga nogalināšana vai ievainošana, izvarošana, bērnu, kuri ir jaunāki nekā piecpadsmit gadu, vervēšana bruņotajos spēkos vai grupās vai viņu izmantošana aktīvai dalībai karadarbībā.

⁵⁶ Skatīt, piemēram, Analītisko ziņojumu par atteikšanos no militārā dienesta pārliecības dēļ: Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstā komisāra cilvēktiesību jautājumos ziņojums, skatīt 4. piezīmi iepriekš, par dažu valstu praksi atļaut iesauktajiem karavīriem pārcelties uz citu vienību, kas nav kaujas vienība, ja viņiem pārliecības dēļ rodas iebildumi pret konkrēto konfliktu vai ieroču nēsāšanu vispār, 26.–27. punkts. Taču šāda iespēja var nebūt pieejama personai, kuras iebildumi pret konkrēto konfliktu nepamatojas uz iebildumiem pārliecības dēļ.

⁵⁷ Skatīt, piemēram, *Lord Justice Laws in obiter dictum*: "Man ir jāuzsver, ka ir skaidrs (patiešām neapstrīdams), ka ir apstākļi, kādos pārliecības dēļ iebilstošs cilvēks var pamatoti apgalvot, ka sods par izvairīšanos no iesaukuma būtu pielīdzināms vajāšanai: ja militārais dienests, kurā viņš tiek iesaukts, iekļauj darbības, ar kurām viņš var būt saistīts un kas ir pretrunā cilvēka uzvedības pamatnoteikumiem, ja militārā dienesta apstākļi paši par sevi ir tik skarbi, ka tos var faktiski pielīdzināt vajāšanai, ja attiecīgais sods ir nesamērīgi liels vai bargs. Es šeit runāju par

citai cietsirdīgai vai necilvēcīgai rīcībai,⁵⁸ pārkāpj tiesības uz drošību⁵⁹ un personas integritāti⁶⁰ vai iekļauj piespiedu vai obligāto darbu⁶¹ vai verdzības vai kalpības formas (tostarp seksuālo verdzību).⁶²

32. Šādi gadījumi konkrēti var iekļaut diskrimināciju etniskās piederības vai dzimuma dēļ. Ja slikto apiešanos, no kuras persona baidās, valsts bruņotajos spēkos īsteno militārpersonas, ir jāizvērtē, vai šāda prakse ir sistēmiska un/vai militārā hierarhija to ir praksē atļāvusi, pacieš vai pieļauj. Ir jāizvērtē, vai ir pieejami tiesiskās aizsardzības līdzekļi pret šādu slikto izturēšanos.

33. Saskaņā ar starptautiskajām tiesībām “piespiedu vai obligātā darba” aizliegums⁶³ neiekļauj militāro vai alternatīvo dienestu. Tomēr, ja ir iespējams konstatēt, ka obligātais militārais dienests tiek izmantots, lai piespiestu iesaucamos veikt sabiedriskos darbus, un šie darbi nav “tīri militāra rakstura” vai netiek veikti ārkārtas gadījumos un tie nav nepieciešami valsts aizsardzībai vai kā parasts pilsoniskais pienākums, šāds darbs ir piespiedu darbs.⁶⁴ Saskaņā ar Starptautiskās Darba organizācijas teikto, nosacījums par “tīri militāru raksturu” ir vērsts tieši uz to, lai nepieļautu iesaucamo iesaukšanu sabiedriskajos darbos.⁶⁵ Ārkārtas situācijās, kas varētu apdraudēt valsts pastāvēšanu vai visu iedzīvotāju vai to daļas labklājību, obligātā dienesta karavīriem tomēr var likt veikt nemilitāru darbu. Obligātā dienesta ilgumam un apjomam, kā arī mērķiem, kuriem tas tiek izmantots, ir jābūt ierobežotam ar to, kas konkrētajā situācijā ir strikti nepieciešams.⁶⁶ Iesauktā izmantošana peļņas gūšanai, viņu ekspluatējot (piemēram, verdzība, seksuālā verdzība, verdzībai līdzīgas darbības un izkalpināšana), ir aizliegta ar starptautiskajiem tiesību aktiem, un arvien vairāku valstu nacionālajos tiesību aktos par to ir noteikta kriminālatbildība.

34. Tāpat kā citu iepriekš (i)–(ii) punktā izklāstīto bēgļu pieprasījumu gadījumos, ja pieteikuma iesniedzējam ir iespēja tikt atbrīvotam, pārceltam (iekļaujot atbilstošu alternatīvo dienestu) un/vai izmantot efektīvu tiesiskās aizsardzības līdzekli bez atbēgšanas, jautājums par vajāšanu neradīsies, ja nepastāv vēl citi faktori.

(iv) Piespiedu iesaukšana un/vai dienesta apstākļi nevalstiskos bruņotos grupējumos

35. Attiecībā uz piespiedu iesaukšanu nevalstiskos bruņotos grupējumos ir jāatgādina, ka nevalstiskiem bruņotiem grupējumiem nav tiesību vervēt ar piespiešanu vai spēku.⁶⁷ Persona, kura meklē starptautisku aizsardzību ārzemēs, jo baidās no piespiedu iesaukšanas vai atkārtotas iesaukšanas nevalstiskā bruņotā grupējumā, var pretendēt uz bēgļa statusu, ja tiek konstatēti citi bēgļa definīcijas elementi, jo īpaši, ja valsts nespēj vai nevēlas aizsargāt personu pret

gadījumu, kad neviens no šiem papildu faktoriem nepastāv,” lietā *Jasins Sepets (Yasin Sepet)*, *Erdems Bulbuls (Erdem Bulbul)* pret Iekšlietu departamenta valsts sekretāru, C/2777; C/2000/2794, Apvienotā Karaliste: Apelācijas tiesa (Anglija un Velsa), 2001. gada 11. maijs, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3ffbc024.html>, 61. punkts. Skatīt: ANO Darba grupa par patvaļīgu aizturēšanu, Atzinums Nr. 24/2003 (Izraēla), E/CN.4/2005/6/Add.1, 2004. gada 19. novembris, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/470b77b10.pdf>. Līdzīgi Cilvēktiesību komisijas Vispārīgais komentārs Nr. 32: Tiesības uz vienlīdzību tiesās un tribunālos un uz taisnīgu tiesu (14. pants), 2007. gada 23. augusts, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/478b2b2f2.html>, norādot, ka: “Personu, kuras atsakās pārliecības dēļ, atkārtota sodīšana par atkārtotas pavēles nepildīšanu dienēt armijā var izpausties kā sods par to pašu noziegumu, ja šāda vēlāka atteikšanās balstās uz tādu pašu pastāvīgu apņemšanos, kuras pamatā ir pārliecības apsvērumi”, 55. punkts, skatīt arī: ANO Cilvēktiesību komisija, Rezolūcija 98/77, 5. punkts, skatīt iepriekš 5. piezīmi. Pēc Cilvēktiesību komitejas nolēmuma par 18. pantu un tiesībām atteikties pārliecības dēļ lietā *Jūns un Čojs* pret Korejas Republiku, skatīt 15. piezīmi iepriekš, ANO Darba grupa patvaļīgas aizturēšanas jautājumos ir paziņojusi, ka personas, kuras atsakās pārliecības dēļ, ieslodzīšana par atteikšanos no militārā dienesta ir uzskatāma par patvaļīgu aizturēšanu, jo tas ir ICCPR 18. pantā, kā arī ICCPR 9. pantā garantēto tiesību pārkāpums: Slēdziens Nr. 16/2008 (Turcija), A/HRC/10/21/Add.1, 2009. gada 4. februāris, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/5062b12e2.pdf>. Skatīt arī: Eiropas Cilvēktiesību tiesa, kas nosprieda, ka personu, kura atsakās pārliecības dēļ, atkārtotas apsūdzības un sodīšanas par dezertēšanu kumulatīvās sekas ir viņu “civilā nāve”, kas ir vienlīdzīgi ar pazemojošu izturēšanos, pārkāpjot ECTK 3. pantu. Skatīt *Ulke (Ülke)* pret Turciju, Pieteikums Nr. 39437/98, 2006. gada 24. janvāris, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4964bd752.html>, kā arī *Savda* pret Turciju, skatīt iepriekš 13. piezīmi, un *Tarhans* pret Turciju, skatīt iepriekš 21. piezīmi, un *Feti Demirtaşs* pret Turciju, skatīt iepriekš 7. piezīmi.

58 Skatīt ICCPR 7. pantu.

59 Skatīt ICCPR 9. pantu.

60 Interpretācijai skatīt ICCPR 7., 9. un 17. pantu.

61 Skatīt ICCPR 8. panta 3. punktu un 1957. gada Konvencijas par piespiedu darba aizliegumu (Nr. 105) 1. panta b) apakšpunktu.

62 Skatīt ICCPR 8. panta 1. punktu un 1979. gada Konvencijas par visu veidu sieviešu diskriminācijas izskaušanu (CEDAW) 6. pantu.

63 Skatīt ICCPR 8. pantu.

64 1930. gada SDO konvencija Nr. 29 par piespiedu vai obligāto darbu. Skatīt arī: IACHR, “Ceturtais ziņojums par cilvēktiesību situāciju Gvatemalā”, OEA/Ser.L/V/II.83, Dok. 16. red., 1993. gada 1. jūnijs, V.

65 Tā sekas ir minētas 1957. gada Konvencijas par piespiedu darba atcelšanu (Nr. 105) 1. panta b) apakšpunktā, kas aizliedz izmantot piespiedu vai obligāto darbu “kā mobilizācijas metodi un darba izmantošanu ekonomiskās attīstības nolūkos”.

66 SDO, Konvenciju un ieteikumu piemērošanas ekspertu komiteja (CEACR), CEACR: Piespiedu darba konvencija, 1930 (Nr. 29) Eritreja (ratifikācija: 2000), 2010.

67 Skatīt iepriekš 7. punktu.

šādu iesaukšanu (skatīt turpmāk 42.–44. un 60.–61. punktu). Tāpat nevalstisku bruņoto grupējumu īstenota piespiedu iesaukšana, lai veiktu nemilitārus darbus, cita starpā varētu tikt pielīdzināta piespiedu darbam, izkalpināšanai un/vai paverdzināšanai un veidot vajāšanu.⁶⁸

36. Ja pieteikuma iesniedzējs tiktu pakļauts dienesta apstākļiem, kas ir nopietni starptautisko humanitāro tiesību vai starptautisko krimināltiesību pārkāpumi,⁶⁹ nopietni cilvēktiesību pārkāpumi vai cits nopietns kaitējums, rastos vajāšana.⁷⁰

(v) Nelikumīga bērnu vervēšana

37. Īpašas bažas par aizsardzību rodas, ja piespiedu vervēšanas un dienesta riskam ir pakļauti bērni.⁷¹ Tas pats attiecas uz bērniem, kuri, iespējams, ir “brīvprātīgi pieteikušies” militārām darbībām valsts bruņotajos spēkos vai nevalstiskos bruņotos grupējumos. Bērna neaizsargātība un brieduma trūkums rada īpašu iespēju pakļaut viņu piespiedu vervēšanai un nodrošināt paklausību valsts bruņotajiem spēkiem vai nevalstiskam bruņotam grupējumam, un tas ir jāņem vērā.

38. Kā ir norādīts III.C sadaļā iepriekš, saskaņā ar starptautiskajām cilvēktiesībām un starptautiskajām humanitārajām tiesībām pastāv svarīgi ierobežojumi bērnu vervēšanai un dalībai karadarbībā neatkarīgi no tā, vai tas ir saistīts ar starptautisku vai nestarptautisku bruņotu konfliktu, un tas attiecas gan uz valsts bruņotajiem spēkiem, gan uz nevalstiskiem bruņotiem grupējumiem.⁷² Bērni ir jāaizsargā no šādiem pārkāpumiem; bērnam, kurš izvairās no piespiedu vervēšanas vai vajāšanas un/vai sodīšanas vai cita veida nopietnas atriebības par dezertēšanu, kā tādām pastāvētu pamatotas bailes no vajāšanas.

39. Var būt gadījumi, kad bērni “piesakās brīvprātīgi”, jo uz viņiem tiek izdarīts spiediens, vai cīnīties viņus sūta viņu vecāki vai kopienas. Šādi gadījumi arī var radīt pamatu bēgļa statusam. Galvenais jautājums ir tāda riska iespējamība, ka bērns tiks savervēts un/vai būs spiests cīnīties, un tas ir jānovērtē, pamatojoties uz jaunāko informāciju par izcelsmes valsti, ņemot vērā bērna profilu un pagātnes pieredzi, kā arī līdzīgā situācijā esošu bērnu pieredzi. Svarīgi ir tas, ka bēgļu pieprasījumu par bērnu vervēšanas un dalības karadarbībā ierobežojumu pārkāpumiem gadījumā nav papildprasības izskatīt jautājumu par atteikšanos pārliecības dēļ.

40. Vajāšanu var izraisīt arī tas, kādai attieksmei bērns tiktu pakļauts, atrodoties armijā vai bruņotajā grupējumā. Šajā ziņā ir svarīgi atzīmēt, ka papildus aktīvai dalībai karadarbībā bērni tiek izmantoti arī kā spiegi, ziņneši, nesēji, kalpi, vergi (tostarp seksa vergi) un/vai kājnieku mīnu nolikšanai vai iznīcināšanai. Neatkarīgi no bērna funkcijas viņš var tikt pakļauts nopietnam vai dažādu veidu kaitējumam, tostarp var nokļūt situācijās, kurās pieredz briesmīgus noziegumus.⁷³

41. Vajāšana var rasties arī tad, ja pastāv sliktas izturēšanās risks, atgriežoties izcelsmes valstī, piemēram, tādēļ, ka bērns ir bijis iesaistīts valsts bruņotajos spēkos vai nevalstiskos bruņotajos grupējumos vai nu kā karavīrs/kaujnieks/cīnītājs, vai citā lomā. Attiecīgi valsts vai nevalstiskais bruņotais grupējums viņu var uzskatīt par “ienaidnieku”, un tādējādi viņam draud atriebība, tostarp fiziski uzbrukumi, vai arī sabiedrība viņu izstumj tādā mērā,

⁶⁸ Skatīt ICCPR 8. panta 3. punktu, 1957. gada Konvencijas par piespiedu darba aizliegumu (Nr. 105) 1. panta b) apakšpunktu, ICCPR 8. panta 1. punktu un CEDAW 6. pantu.

⁶⁹ Skatīt 3. pantu, kas ir kopīgs četrām 1949. gada Ženēvas konvencijām; Starptautiskās Krimināltiesas Romas statūtu 8. pantu (pēdējie grozījumi 2010. gadā), 1998. gada 17. jūlijs, pieejams: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b3a84.html>.

⁷⁰ Piemēram, spīdzināšana vai cita nežēlīga, necilvēcīga vai pazemojoša izturēšanās vai sodīšana (skatīt ICCPR 7. pantu), tiesību uz drošību (skatīt ICCPR 9. pantu) un personas neaizskaramības pārkāpumi (interpretāciju skatīt ICCPR 7., 9. un 17. pantā), piespiedu vai obligātais darbs (skatīt ICCPR 8. panta 3. punktu un

1957. gada Konvencijas par piespiedu darba aizliegumu (Nr. 105) 1. panta b) apakšpunktu), vai verdzības formas (tostarp seksuālā verdzība, skatīt CEDAW 8. panta 1. punktu un 6. pantu).

⁷¹ ANO Bēgļu aģentūras Pamatnostādnes par bērnu patvēruma pieprasījumiem, skatīt iepriekš 37. piezīmi.

⁷² Kopumā skatīt: ANO Bērnu tiesību komiteja, CRC Vispārīgais komentārs Nr. 6: Attieksme pret bērniem bez pavadības un nošķirtiem bērniem ārpus viņu izcelsmes valsts (CRC Vispārīgais komentārs Nr. 6), CRC/GC/2005/6, 2005. gada 1. septembris, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/42dd174b4.html>, 59. punkts.

⁷³ Skatīt iepriekš 70. piezīmi, skatīt arī ANO Bēgļu aģentūras Pamatnostādnes par bērnu patvēruma pieprasījumiem, 23. punkts, skatīt iepriekš 37. piezīmi.

ka viņa dzīve ir nepanesama. Visos šādos gadījumos īpaša uzmanība ir jāpievērš pieteikuma iesniedzēju bērnu īpašajai neaizsargātībai un interesēm.⁷⁴

Vajāšanas pārstāvji

42. Bēgļa definīcijā ir iespējas atzīt gan valsts, gan nevalstiskos vajāšanas pārstāvjus. Valstīs, kurās notiek pilsoņu karš, vispārēja vardarbība, nemieri vai valsts sadrumstalotība, piespiedu vervēšanas draudus bieži rada nevalstiski bruņoti grupējumi. To var izraisīt valsts kontroles zaudēšana pār savas teritorijas daļām. Alternatīvi valsts var pilnvarot, vadīt, kontrolēt vai pieļaut nevalstisko bruņoto grupējumu (piemēram, paramilitāro vienību vai privāto drošības grupu) darbības. Interesu sakritība starp valsti un nevalstisko bruņoto grupējumu, kas ir iesaistīts piespiedu vervēšanā, ne vienmēr var būt skaidra. Arī citi nevalstiskie notikumu dalībnieki var īstenot vajāšanu citos veidos, kas nav piespiedu vervēšana, piemēram, ģimenes locekļu un kaimiņu veikta vardarbība un diskriminācija pret bijušajiem kareivjiem bērniem, par kuriem tiek uzskatīts, ka tie ir palīdzējuši ienaidniekam.

43. Visos gadījumos saistībā ar nevalstisko bruņoto grupējumu un citu nevalstisko dalībnieku nodarīto kaitējumu ir jāizskata, cik lielā mērā valsts spēj un/vai vēlas nodrošināt aizsardzību pret šādu kaitējumu.

44. Ja bēgļa pieprasījums pamatojas uz risku būt spiestam veikt darbības, kas pārkāpj cilvēka uzvedības pamatnoteikumus, ir jāpārbauda, cik lielā mērā šādi pārkāpumi notiek, kā arī varas iestāžu, jo īpaši militāro iestāžu, spējas un/vai gatavība nepieļaut turpmākus pārkāpumus. Atsevišķi *jus in bello* pārkāpumi, kurus efektīvi izmeklē un izskata militārās iestādes, norāda uz pieejamu un efektīvu valsts aizsardzību. Šāda veida valsts reakcija būtu saistīta ar darbību veikšanu pret atbildīgajām personām un pasākumu ieviešanu atkārtotās nepieļaušanai.

45. Attiecībā uz citu karavīru sliktu izturēšanos, piemēram, nopietnu iebiedēšanu vai aizskaršanu, ir jānosaka, vai militārās iestādes pieļauj šādas darbības un vai militārajā sistēmā vai citur valsts struktūrā ir pieejamas efektīvas tiesiskās aizsardzības metodes.

Amnestija

46. Kad konflikts beidzas, valsts var piedāvāt amnestiju personām, kuras izvairījās no militārā dienesta, jo īpaši tiem, kuri ir atteikušies pārliecības dēļ. Šādas iniciatīvas var garantēt imunitāti pret kriminālvajāšanu vai piedāvāt oficiālu personas, kura ir atteikusies pārliecības dēļ, statusa atzīšanu, tādējādi nepieļaujot ar šādu kriminālvajāšanu vai sodīšanu saistītā kaitējuma risku. Tomēr amnestijas ietekme uz indivīda bailēm no vajāšanas ir rūpīgi jāizvērtē. Amnestijas var neattiekties uz visiem dezertieriem un tiem, kuri izvairās no iesaukuma. Turklāt ir jāpārbauda, vai aizsardzība ir efektīva praksē; vai persona joprojām var tikt iesaukta bruņotajos spēkos; vai viņu var pakļaut cita veida vajāšanai, izņemot kriminālatbildību, kas ir atcelta ar amnestiju; un/vai persona ir pakļauta riskam, ka pret to vērsīsies nevalstiskie notikumu dalībnieki, tostarp kopienas grupas, piemēram, uzskatot par nodevēju, neatkarīgi no valsts pieņemtajiem tiesību aktiem. Jo īpaši personām, kuras ir bijušas liecinieces kara noziegumu vai citu smagu darbību izdarīšanai un tādēļ ir dezertējušas, noteiktos apstākļos var rasties pamatotas bailes no vajāšanas, ja, piemēram, pēc atgriešanās tām būtu jābūt par lieciniekiem kriminālprocesā, kas viņus pakļautu nopietnam kaitējumam.

B. Konvencijas pamatojums

47. Tāpat kā visiem bēgļa statusa pieprasījumiem, pamatotām bailēm no vajāšanas ir jābūt saistītām ar vienu vai vairākiem pamatojumiem, kas ir norādīti bēgļa definīcijā 1951. gada Konvencijas 1.A panta 2. punktā, t. i., tām ir jāpastāv rases, reliģijas, tautības, piederības noteiktai sociālajai grupai vai politisko uzskatu dēļ. Konvencijas pamatojumam ir jābūt tikai faktoram, kas pastiprina pamatotas bailes no vajāšanas, tas nav jānorāda kā dominējošais vai pat vienīgais iemesls. Turklāt var būt piemērojams viens vai vairāki konvencijas pamatojumi; tie neizslēdz citu un var pārklāties.

48. Vajātāja nolūks vai motīvs var būt būtisks faktors, lai noteiktu cēloņsakarību starp bailēm no vajāšanas un konvencijas pamatojumu, taču tas nav izšķirošs, jo īpaši tāpēc, ka to bieži ir grūti noteikt.⁷⁵ Lai konstatētu

⁷⁴ ANO Bēgļu aģentūras Pamatnostādnes par bērnu patvēruma pieprasījumiem, 4. un 5. punkts, skatīt iepriekš 37. piezīmi un CRC Vispārīgo komentāru Nr. 6, skatīt iepriekš 72. piezīmi.

⁷⁵ ANO Bēgļu aģentūras Rokasgrāmata, 66. punkts, skatīt iepriekš 1. piezīmi.

cēloņsakarību, nav nepieciešams, lai vajātājam būtu nolūks sodīt; galvenā uzmanība tiek pievērsta pieteikuma iesniedzēja grūtās situācijas iemesliem un tam, kā viņš vai viņa varētu piedzīvot kaitējumu. Pat tad, ja pret individu ir tāda pati attieksme kā pret lielāko daļu iedzīvotāju, tas neizslēdz vajāšanu kā konvencijas pamatojumu. Tāpat, ja vajātājs attiecinā uz pieteikuma iesniedzēju vai piedēvē tam konvencijas pamatojumu, tas ir pietiekami, lai cēloņsakarība pastāvētu. Ja vajātājs ir nevalstiska bruņota struktūra, cēloņsakarība tiek konstatēta vai nu tad, kad vajātājs nodara kaitējumu pieteikuma iesniedzējam ar konvenciju saistīta iemesla dēļ, vai arī valsts neaizsargā viņu ar konvenciju saistīta iemesla dēļ.⁷⁶

Reliģija

49. Reliģijas pamatojums neaprobežojas tikai ar ticības sistēmām ("teistiskām, neteistiskām un ateistiskām"),⁷⁷ bet aptver arī identitātes vai dzīvesveida jēdzienus.⁷⁸ Tas atbilst ICCPR 18. pantam un iekļauj plašākus domas un pārliecības apsvērumus, tostarp morālos, ētiskos, humanitāros vai līdzīgus uzskatus. Tādējādi reliģijas pamatojums ir īpaši būtisks pārliecības dēļ izteiktu iebildumu gadījumos, tostarp gadījumos, kas izpaužas kā izvairīšanās no iesaukuma vai dezertēšana, kā ir paskaidrots III.B. Attiecībā uz personu, kura atsakās pārliecības dēļ, izteiktajiem pieprasījumiem ANO Bēgļu aģentūras Rokasgrāmātā ir teikts, ka:

Atteikšanās pildīt militāro dienestu var būt pamatota arī ar reliģisku pārliecību. Ja pieteikuma iesniedzējs spēj pierādīt, ka viņa reliģiskā pārliecība ir patiesa un ka viņa valsts varas iestādes šādu pārliecību neņem vērā, pieprasot viņam veikt militāro dienestu, viņš var iesniegt bēgļa statusa pieprasījumu. Šāds apgalvojums, protams, būtu pamatots ar jebkādam papildu norādēm, ka pieteikuma iesniedzējs vai viņa ģimene varētu būt pieredzējuši grūtības savas reliģiskās pārliecības dēļ.⁷⁹

50. Pamatojums ar reliģiju var būt nozīmīgs arī saistībā ar militāro dienestu, kas nav gadījumi, kad tiek iebilsts pārliecības dēļ. Savervētie var tikt aizturēti, var tikt pakļauti sliktai attieksmei (piemēram, piekaušanai vai smagam psiholoģiskam spiedienam) un nopietnai diskriminācijai viņu reliģiskās pārliecības, identitātes vai reliģijas praktizēšanas dēļ. Uz viņiem var arī tikt izdarīts spiediens atteikties no saviem uzskatiem un mainīt ticību.

Politiskie uzskati

51. Politisko uzskatu pamatojums ir plašāks nekā piederība noteiktai politiskai kustībai vai ideoloģijai; tas attiecas uz "jebkuru viedokli par jebkuru jautājumu, kurā var būt iesaistīts valsts, valdības, sabiedrības vai politikas mehānisms".⁸⁰ Turklāt tas aptver gan faktiskā politiskā viedokļa uzturēšanu un tā paušanu, politisko neitralitāti, kā arī gadījumus, kad politiskais viedoklis tiek piedēvēts pieteikuma iesniedzējam, pat ja viņam šāda viedokļa nav.⁸¹ Pēdējais var rasties, ja valsts vai nevalstisks bruņots grupējums piedēvē individam noteiktus politiskos uzskatus.

52. Lietas saistībā ar iebildumiem pret militāro dienestu var tikt izlemtas, pamatojoties uz to, ka pastāv saikne ar 1951. gada Konvencijā paredzēto politisko uzskatu pamatojumu. Atkarībā no faktiem iebildums pret militāro dienestu, īpaši iebildumi, kas pamatojas uz uzskatu, ka konflikts pārkāpj cilvēka uzvedības pamatnoteikumus (skatīt IV. A (ii) iepriekš), var tikt skatīts caur faktiskā vai piedēvēta politiskā viedokļa prizmu. Saistībā ar pēdējo varasiestādes var interpretēt indivīda pretestību daļībai konfliktā vai darbībā(-s) kā politiskās nepiekrīšanas to

⁷⁶ Skatīt ANO Bēgļu aģentūras Pamatnostādnes par starptautisko aizsardzību Nr. 2: "Piederība konkrētai sociālajai grupai" saskaņā ar 1951. gada Konvencijas 1. panta A daļas 2. punktu un/vai tās 1967. gada Protokolu par bēgļa statusu, HCR/GIP/02/02, 2002. gada 7. maijs (ANO Bēgļu aģentūras Pamatnostādnes par sociālo grupu), pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3d36f23f4.html>, 23.

⁷⁷ ANO Bēgļu aģentūras Pamatnostādnes par uz reliģiju balstītiem pieprasījumiem, 6. punkts, skatīt iepriekš 15. piezīmi.

⁷⁸ Turpat, 4. un 8. punkts.

⁷⁹ ANO Bēgļu aģentūras Rokasgrāmata, 172. punkts, skatīt iepriekš 1. piezīmi.

⁸⁰ ANO Bēgļu aģentūras Pamatnostādnes par starptautisko aizsardzību Nr. 1: Pamatnostādnes par vajāšanu saistībā ar dzimumu saskaņā ar 1951. gada Konvencijas 1. panta A daļas 2. punktu un/vai tās 1967. gada Protokolu par bēgļa statusu, HCR/GIP/02/01, 2002. gada 7. maijs (ANO Bēgļu aģentūras Pamatnostādnes par vajāšanu saistībā ar dzimumu), pieejams:

<http://www.unhcr.org/refworld/docid/3d36f1c64.html>, 32. punkts, kā ir pārņemts no Dž. Gudvina-Džila (*G. Goodwin-Gill*), Bēglis starptautiskajās tiesībās (*The Refugee in International Law*), Clarendon Press 1983, 1. izdevums, 31. lpp., un jaunākā 3. izdevuma, Oxford University Press 2007, ar Dž. Makadamu (*J. McAdam*), 87. lpp., kā arī citēts lietā Kanāda (ģenerālprokurors) pret Vordu (*Ward*) (1993) 2 S.C.R. 689,

Kanāda: Augstākā tiesa, 1993. gada 30. jūnijs, pieejams: <http://www.refworld.org/docid/3ae6b673c.html>.

⁸¹ Skatīt: ANO Bēgļu aģentūra, Iekšlietu departamenta valsts sekretārs (Prasītājs) pret RT (Zimbabve), SM (Zimbabve) un AM (Zimbabve) (Atbildētāji) un Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstais komisārs bēgļu jautājumos (Persona, kas iestājusies lietā) – Lieta personai, kas iestājusies lietā, 2012. gada 25. maijs, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4fc369022.html>, 8.

politikai izpausmi. Dezertēšanas vai izvairīšanās darbība pati par sevi var būt vai var tikt uzskatīta par politisko uzskatu izpausmi.

53. Politiskā viedokļa pamatojums var būt nozīmīgs citos apstākļos. Piemēram, bēgļa [statusa] pieprasījums, ko ir iesniedzis karavīrs, kurš uzzina un iebilst pret noziedzīgām darbībām, ko veic vai pieļauj militārpersonas konflikta kontekstā, piemēram, nelikumīga ieroču pārdošana, izspiešana no civiliedzīvotājiem vai narkotiku vai cilvēku kontrabanda, un kurš baidās no vajāšanas, jo pretojas šādām darbībām, var tikt izskatīts, balstoties uz politisko uzskatu pamatojumu. Neatkarīgi no tā, vai karavīrs ir vai nav trauksmes cēlējs, varas iestādes var uztvert mēģinājumu bēgt no militārā dienesta kā politiskās opozīcijas pierādījumu. Iebildumi pret iesaistīšanu nevalstiskos bruņotos grupējumos arī var būt politiskā viedokļa izpausme.

54. Politiskais viedoklis var būt arī piemērojams pamatojums attiecībā uz personas, kura atsakās pārliecības dēļ, izvairās no iesaukuma, vai dezertiera, kuru valsts vai nevalstisks bruņots grupējums ir identificējis kā uzticīgu noteiktam politiskam mērķim, ģimenes locekļiem. Šādos gadījumos vajāšanu var saistīt ar piedēvētiem politiskiem uzskatiem, pamatojoties uz to, ka tiek pieņemts, ka ģimenes loceklim ir līdzīgi uzskati, kādi tiek piedēvēti personai, kura atsakās pārliecības dēļ, izvairās no iesaukuma, vai dezertierim. Attiecīgais iemesls šādos gadījumos var būt arī "ģimene" kā sociāla grupa (skatīt 58. punktu turpmāk).

Rase vai tautība

55. Rase un tautība etniskās piederības izpratnē bieži vien ir faktori, kas ir jāievēro gadījumos saistībā ar militāro dienestu. Pamatotās bailes no vajāšanas var būt tieši balstītas uz pieteikuma iesniedzēja rasi, piemēram, ja iesaucamie no noteiktas rases grupas saskaras ar bargākiem apstākļiem nekā citi jauniešauktie vai arī viņi ir vienīgie, kuri faktiski ir pakļauti iesaukumam. Tāpat bērni var saskarties ar piespiedu vervēšanu, jo viņi pieder noteiktai etniskajai grupai. Lietas, kuru pamatā ir militārā dienesta apstākļi, kas izraisa vajāšanu, var attiekties arī uz diskrimināciju rases un/vai etniskās piederības dēļ, un uz šo iemeslu var pamatoties.

Piederība noteiktai sociālajai grupai

56. 1951. gada Konvencijā nav iekļauts īpašs konkrētu sociālo grupu saraksts. Drīzāk "termins piederība noteiktai sociālajai grupai būtu jālasa evolucionāri, kā atvērtu dažādajām un mainīgajām grupām dažādās sabiedrībās un starptautisko cilvēktiesību normu attīstībai".⁸² ANO Bēgļu aģentūra definē "noteiktu sociālo grupu" tā:

Konkrēta sociālā grupa iekļauj personu grupu, kurām ir kopīga iezīme, kas nav vajāšanas risks, vai kuras sabiedrība uztver kā grupu. Raksturojums bieži ir iedzimts, nemainīgs vai kā citādi būtisks identitātei, pārliecībai vai cilvēka tiesību īstenošanai.⁸³

57. Divas pieejas – "aizsargātās īpašības" un "sociālā uztvere" – šajā definīcijā atspoguļoto "konkrēto sociālo grupu" identificēšanai ir alternatīvi, nevis kumulatīvi testi. Attiecībā uz "aizsargātajām īpašībām" 80. ANO Bēgļu aģentūras pieeja pārbauda, vai grupu saista vai nu nemainīga īpašība, vai arī pazīme, kas ir tik būtiska cilvēka cieņai, ka personai nevajadzētu būt spiestai no tās atteikties. Nemainīga īpašība "var būt iedzimta (piemēram, dzimums vai etniskā piederība) vai nemaināma citu iemeslu dēļ (piemēram, pagātnes asociācijas vēsturisks fakts, nodarbošanās vai statuss)".⁸⁴ "Sociālās uztveres" pieeja ņem vērā, vai konkrētai sociālajai grupai ir kopīga iezīme, kas padara to atpazīstamu vai atšķir grupas dalībniekus no sabiedrības kopumā. Pēdējā pieeja nenosaka, lai kopīgā īpašība būtu viegli identificējama plašai sabiedrībai vai būtu redzama ar neapbruņotu aci. Lai konstatētu noteiktas sociālās grupas pastāvēšanu, pieteikuma iesniedzējam nav jāpierāda, ka visi noteiktās sociālās grupas locekļi ir pakļauti vajāšanas riskam.⁸⁵ Turklāt neatkarīgi no tā, kāda pieeja tiek pieņemta, noteikta sociālā grupa var rasties pat tad, ja tā aptver lielu cilvēku skaitu.⁸⁶ Tomēr ikviens, kas ir noteiktas sociālās grupas loceklis, ne vienmēr ir bēglis: ir nepieciešamas pamatotas bailes no vajāšanas saistībā ar piederību šai grupai.

⁸² ANO Bēgļu aģentūras Pamatnostādnes par sociālajām grupām, 3. punkts, skatīt iepriekš 81. piezīmi.

⁸³ Turpat, 11. punkts.

⁸⁴ Turpat, 6.

⁸⁵ Turpat, 17.

⁸⁶ Turpat, 18.–19. punkts.

58. Saskaņā ar jebkuru no šīm pieejām “personas, kuras atsakās pārliecības dēļ” ir noteikta sociālā grupa, ņemot vērā to, ka tām ir kopīga pārliecība, kas ir būtiska viņu identitātei, un ka sabiedrība tās var uztvert arī kā noteiktu grupu. Personas ar kopīgu pagātnes pieredzi, piemēram, bērni karavīri, arī var veidot noteiktu sociālo grupu. Tas var attiekties arī uz tiem, kuri izvairās no iesaukuma, vai dezertieriem, jo abiem pieteikuma iesniedzēju veidiem ir kopīga iezīme, kas nav maināma, – iepriekšējā izvairīšanās no militārā dienesta. Dažās sabiedrībās dezertieri var tikt uztverti kā noteikta sociālā grupa, ņemot vērā vispārējo attieksmi pret militāro dienestu kā zīmi par lojalitāti valstij un/vai atšķirīgās attieksmes dēļ pret šādām personām (piemēram, diskriminācija attiecībā uz piekļuvi darbam sabiedriskajā sektorā), tādējādi tie tiek nošķirti vai izdalīti kā grupa. Tas pats var attiekties uz tiem, kuri izvairās no iesaukuma. Iesaucamie var veidot sociālo grupu, ko raksturo viņu jaunība, piespiedu iekļaušana militārajos spēkos vai zemāks statuss pieredzes trūkuma un zemās dienesta pakāpes dēļ.

59. Sievietes ir īpaša sociāla grupa, ko nosaka iedzimtas un nemainīgas īpašības, un pret kurām bieži izturas citādi nekā pret vīriešiem.⁸⁷ Tas var būt būtisks pamats prasībās par seksuālu vardarbību pret kareivēm vai sievietēm, vai meitenēm, kuras ir spiestas darboties kā sekta verdzenes, lai gan tas neizslēdz citu iemeslu piemērošanu. Meitenes ir šīs sociālās grupas apakškopa. Arī bērni ir īpaša sociālā grupa, un tas būs būtisks pamatojums gadījumos, kad ir iesaistītas bailes no nepilngadīgo piespiedu vervēšanas.⁸⁸

C. Iekšējās bēgšanas vai pārvietošanās alternatīva

60. Ja vajāšanu, par kuru pastāv bailes, izraisa vai attaisno, vai pacieš valsts un/vai valsts pārstāvji, iekšējā bēgšanas vai pārvietošanās alternatīva parasti nebūs pieejama, jo tiek pieņemts, ka valsts pārstāvjiem ir pieejama kontrole un sasniedzamība visā valstī. Attiecībā uz personu, kura atsakās no valsts militārā dienesta pārliecības dēļ: ja valsts neparedz atbrīvojumu vai alternatīvo dienestu un ja bailes no vajāšanas ir saistītas ar šiem likumiem un/vai praksi un to īstenošanu, iekšējās bēgšanas vai pārvietošanās alternatīvas (IFA) apsvērumi nebūtu būtiski, jo var pieņemt, ka iebilstošā persona saskarsies ar vajāšanu visā valstī.⁸⁹

61. Nosakot, vai IFA ir pieejama gadījumos, kad vajāšanas risku rada nevalstiski bruņoti grupējumi, ir jāizvērtē valsts spēja un/vai vēlme aizsargāt pieteikuma iesniedzēju no kaitējuma, no kura tas baidās. Izvērtējumā ir jāņem vērā, vai valsts aizsardzība ir efektīva un noturīga, ko nodrošina organizēta un stabila organizācija, kas pilnībā kontrolē attiecīgo teritoriju un iedzīvotājus. Konkrēta nestarptautiskā bruņota konflikta kontekstā īpaša uzmanība būtu jāpievērš pieteikuma iesniedzēja profilam un tam, vai viņš vai viņa ir savervēts tādā nevalstiskā bruņotā grupējumā un/vai piedalījies tā darbībās, kas tiek uzskatīts par opozīciju valdībai, un visām iespējamajām valdības represijām. Bieži vien būtu ir nepamatoti sagaidīt, ka bijušie nevalstiski savervētie notiekoša konflikta situācijā pārceltos uz valdības kontrolētu teritoriju, it īpaši, ja konfliktam ir reliģiska vai etniska dimensija.

V. PROCESUĀLIE UN PIERĀDĪŠANAS JAUTĀJUMI

A. Attiecīgo faktu konstatēšana

62. Uzticamības novērtējums attiecas uz procesu, kurā tiek noteikts, vai, ņemot vērā visu lēmumu pieņemējam pieejamo informāciju, pieteikuma iesniedzēja apgalvojumi par pieprasījuma būtiskajiem elementiem kopumā var tikt pieņemti kā patiesi sniegti nolūkā noteikt atbilstību bēgļa statusam. Ja, neņemot vērā pieteikuma iesniedzēja patiesos centienus sniegt pierādījumus, kas attiecas uz būtiskiem faktiem, joprojām pastāv noteiktas šaubas par dažiem viņa apgalvotajiem faktiem, pieteikuma iesniedzējam ir jāpiešķir priekšrocība šaubu gadījumā attiecībā uz apgalvojumiem, kuriem trūkst pierādījumu, ja lēmuma pieņēmējs ir apmierināts ar pieprasījuma vispārējo ticamību.⁹⁰

63. Pieprasījumos saistībā ar militāro dienestu uzticama un atbilstoša informācija par izcelsmes valsti, tostarp tas, cik lielā mērā ir pieejams atbrīvojums no militārā dienesta vai alternatīvais dienests, veids, kādā tiek īstenota iesaukšana, un attieksme pret personām vai grupām izcelsmes valsts militārajos spēkos var palīdzēt novērtēt

⁸⁷ ANO Bēgļu aģentūras Pamatnostādnes par vajāšanu saistībā ar dzimumu, 30. punkts, skatīt iepriekš 80. piezīmi.

⁸⁸ ANO Bēgļu aģentūras Pamatnostādnes par bērnu patvēruma pieprasījumiem, 48. un turpmākie punkti, skatīt iepriekš 37. piezīmi.

⁸⁹ ANO Bēgļu aģentūras Pamatnostādnes par starptautisko aizsardzību Nr. 4: “Iekšējās bēgšanas vai pārvietošanās alternatīva” saskaņā ar 1951. gada Konvencijas par bēgļu statusu 1. panta A daļas 2. punktu, HCR/GIP/03/04, 2003. gada 23. jūlijs (ANO Bēgļu aģentūras Iekšējās bēgšanas pamatnostādnes), pieejams: <http://www.refworld.org/docid/3f2791a44.html>.

⁹⁰ ANO Bēgļu aģentūras Rokasgrāmata, 204. punkts, skatīt iepriekš 1. piezīmi.

pieteikuma iesniedzēja ziņojuma patiesumu un noteikt tos apiešanās veidus un to iespējamību, ar kādiem viņš vai viņa varētu saskarties, ja tiks nogādāts(-a) atpakaļ.⁹¹

64. Pieteikuma iesniedzēja pārliecības, domu un/vai ētikas patiesuma, un/vai personiskā nozīmīguma noteikšanai ir galvenā loma bēgļa statusa pieprasījumos, kuru pamatā ir iebildumi pret militāro dienestu, jo īpaši pārliecības dēļ (skatīt IV. A (i)–(ii)).⁹² Pieteikuma iesniedzējam ir jādod iespēja individuālās intervijas laikā izskaidrot viņa iebilduma iemeslu personīgo nozīmi, kā arī to, kā šie iemesli ietekmē viņa spēju veikt militāro dienestu. Informācijas iegūšana par izvirzīto iemeslu būtību, apstākļiem, kādos pieteikuma iesniedzējs ir nonācis līdz to pieņemšanai, veidu, kādā šāda pārliecība ir pretrunā militārā dienesta veikšanai, kā arī iemeslu nozīmīguma noskaidrošana attiecībā uz pieteikuma iesniedzēja reliģisko vai morālo/ētisko kodeksu ir piemēroti pasākumi un ļauj noteikt pieteikuma iesniedzēja apgalvojumu ticamību.

65. Ja iebildumi pret militāro dienestu ir atvasināti no formālās reliģijas, var būt svarīgi iegūt informāciju par indivīda reliģisko pieredzi, piemēram, lūgt viņam vai viņai pastāstīt, kā viņš ir pieņēmis reliģiju, pielūgšanas vietu un veidu vai rituālus, kuros viņš iesaistās, reliģijas nozīmi personai vai vērtībām, kuras pēc viņa uzskata reliģija atbalsta, jo īpaši attiecībā uz ieroču nēsāšanu. Tomēr plaša individuālās reliģijas principu vai pārzināšanas pārbaude ne vienmēr var būt nepieciešama vai noderīga, jo īpaši tāpēc, ka šādas zināšanas ievērojami atšķiras atkarībā no katra cilvēka personīgajiem apstākļiem. Pieprasītāja sīkas zināšanas par savu reliģiju ne vienmēr korelē ar pārliecības patiesumu un otrādi.

66. Ik pa laikam rodas gadījumi saistībā ar maldīgiem uzskatiem par konkrētas reliģijas attieksmi pret ieroču nēsāšanu. Ja runa ir par maldīgiem uzskatiem, būtu jānosaka, ka pieteikuma iesniedzējam, neņemot vērā maldīgos uzskatus, joprojām ir pamatotas bailes no vajāšanas viena vai vairāku konvencijas pamatojumu dēļ.⁹³

67. Ja prasītājam ir maldīgs priekšstats par konkrēta konflikta būtību, piemēram, par to, vai konflikts atbilst starptautiskajām tiesībām, tas automātiski nemazina ticamību iespējamajiem iemesliem, kādēļ tas iebilst pret militāro dienestu. Uzticamības novērtējums šādās situācijās ir jāveic, ņemot vērā pieteikuma iesniedzēja paskaidrojumus par to, kāpēc iesaistīšanās konfliktā būtu pretrunā viņa vai viņas reliģiskajai vai morālajai pārliecībai, un reālo situāciju uz vietas. Tomēr, lai gan viņu iebildumi var būt uzticami, ja šāds iebildums pamatojas uz nepatiesu pieņēmumu, vajāšanas risks nepastāvētu, ja vien viņi nesaskartos ar citām vajāšanas sekām par dezertēšanu vai izvairīšanos no militārā dienesta un saistību ar kādu no konstatētajiem konvencijas pamatojumiem.

68. Tie iebildumu iesniedzēji, kuru iebildumu iemesls ir domas vai pārliecības (nevis reliģijas) jautājums, nevarēs balstīties uz reliģiskās kopienas praksi vai reliģiskās institūcijas mācībām, lai pamatotu savu apgalvojumu. Tomēr viņiem ir jāspēj formulēt savas pārliecības morālais vai ētikais pamatojums. Tas var būt balstīts uz sociālo vai kopienas pārliecību vai praksi, vecāku uzskatiem vai filozofisku vai cilvēktiesību pārliecību. Iepriekšējā rīcība un pieredze var izgaismot viņu uzskatus.

69. Ja ir iesaistītas personas, kuras brīvprātīgi ir pieteikušās militārajā dienestā vai piekritušas iesaukumam, bet pēc tam dezertējušas, ir svarīgi apzināties, ka reliģiskā vai cita pārliecība laika gaitā var attīstīties vai mainīties tāpat kā attiecīgā militārā dienesta apstākļi. Tādējādi negatīvu spriedumu par pieteikuma iesniedzēja uzticamību nevajadzētu pieņemt, pamatojoties tikai uz to, ka viņš vai viņa sākotnēji iestājās militārajā dienestā brīvprātīgi: rūpīgi ir jāizpēta visi apstākļi saistībā ar personas apliecinātajiem uzskatiem un situāciju.

B. Bērnu iesniegti pieprasījumi

⁹¹ ANO Bēgļu aģentūras Rokasgrāmata, 196. un 203.–204. punkts, skatīt iepriekš 1. piezīmi, un ANO Bēgļu aģentūra, interpretējot 1. panta 10. punktu, skatīt iepriekš 42. piezīmi. Jāņem vērā Pasaules mēroga apsekojums par iesaukšanu un iebildumiem pret militāro dienestu, kurā ir sniegta analīze par katru valsti, skatīt iepriekš 28. piezīmi.

⁹² Vispārīgu diskusiju par uzticamības jautājumiem pieprasījumos, kuru pamatā ir domas, apziņas un reliģijas brīvība, skatīt ANO Bēgļu aģentūras Pamatnostādnes par uz reliģiju balstītiem pieprasījumiem, 28.–29. punkts, skatīt iepriekš 15. piezīmi.

⁹³ Turpat, 30.

70. Ņemot vērā viņu nelielo vecumu, atkarību un relatīvo brieduma trūkumu, bērniem, kuri pieprasa bēgļa statusu, ir nepieciešamas īpašas procesuālās un pierādījumu garantijas.⁹⁴ Jo īpaši bērni, kuri ir pavadījuši laiku kā karavīri/kaujinieki/cīnītāji vai bruņotu grupējumu atbalsta pienākumos, var ciest no smagas traumas, un autoritātes var viņus biedēt. Tas var ietekmēt viņu spēju sniegt skaidri saprotamu savas pieredzes izklāstu. Tādējādi bēgļa statusa noteikšanas procedūrā būtiski ir piemēroti intervēšanas paņēmieni, kā arī draudus neradošas intervijas vides radīšana.

71. Lietās, kas attiecas uz bērniem, uz lēmumu pieņēmējiem gulsies lielāks pierādīšanas pienākums nekā citos bēgļa statusa pieprasījumos, īpaši, ja bērns ir bez pavadības.⁹⁵ Ņemot vērā viņu brieduma trūkumu, nevar sagaidīt, ka bērni stāstīs pieaugušajiem līdzīgus stāstus par savu pieredzi. Ja lietas faktus nevar noskaidrot un/vai bērns nespēj pilnībā formulēt savu prasību, lēmums ir jāpieņem, pamatojoties uz visiem zināmajiem apstākļiem.

72. Vecuma novērtējums var būt īpaši svarīgs tādos bēgļa statusa pieprasījumos, kas pamatojas uz militāro dienestu, ja pieteikuma iesniedzēja vecums ir apšaubāms. Tas attiecas ne tikai uz pieprasījumiem saistībā ar iesaukšanu, bet arī uz gadījumiem, kad bērns uzskata, ka viņš ir "pieteicies brīvprātīgi", ņemot vērā starptautiskajās tiesībās noteiktos brīvprātīgā dienesta ierobežojumus (skatīt iepriekš III.B). Vecuma novērtēšana, kas var būt daļa visaptveroša novērtējuma, kurā tiek ņemts vērā gan indivīda fiziskais izskats, gan psiholoģiskais briedums, ir jāveic drošā veidā, ņemot vērā bērnu un dzimuma aspektu, pienācīgi ievērojot cilvēka cieņu.⁹⁶ Ja novērtējums ir nepārliciecināms, pieteikuma iesniedzējs ir jāuzskata par bērnu. Pirms novērtēšanas ir jāieceļ neatkarīgs aizbildnis, kurš konsultē bērnu par novērtēšanas procedūras mērķi un norisi, un tas ir skaidri jāpaskaidro bērnam saprotamā valodā. DNS testēšana parastos apstākļos būtu jāveic tikai tad, ja to atļauj likums, un ar attiecīgo personu informētu piekrišanu.

⁹⁴ Lai iegūtu pilnu apskatu par nepieciešamajiem minimālajiem aizsardzības pasākumiem, skatīt ANO Bēgļu aģentūras Pamatnostādnes par bērnu patvēruma pieprasījumiem, 65.–77. punkts, skatīt iepriekš 37. piezīmi. Skatīt arī: ExCom, Secinājums par riskam pakļautiem bērniem, Nr. 107 (LVIII), 2007. gada 5. oktobris, pieejams: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/471897232.html>, g(viii) punkts. Tas, vai pieprasītājs ir bērns, šādu garantiju izpratnē būs atkarīgs no vecuma dienā, kad tiek iesniegts pieprasījums bēgļa statusa piešķiršanai.

⁹⁵ ANO Bēgļu aģentūras Pamatnostādnes par bērnu patvēruma pieprasījumiem, 73. punkts, skatīt iepriekš 37. piezīmi.

⁹⁶ Papildus skatīt ANO Bēgļu aģentūras Pamatnostādnes par bērnu patvēruma pieprasījumiem, 75.–76. punkts, skatīt iepriekš 37. piezīmi.